

A large, abstract graphic consisting of several thick, dark grey brushstrokes that sweep across the upper left and center of the page. The strokes vary in thickness and direction, creating a sense of movement and texture.

Говард
Філіпс

Інструмент

Тінь над
Інструментом

Говард Філіпс Лавкрафт

Тінь над Інсмутом

«ОМІКО»

1929, 1931, 1936, 1943

УДК 821.111(73)

Лавкрафт Г.

Тінь над Інсмутом / Г. Лавкрафт — «ОМІКО», 1929, 1931, 1936, 1943

Американський письменник, поет і журналіст Говард Філіпс Лавкрафт (1890–1937), який працював у жанрі хорору, містики, фентезі та наукової фантастики, був творцем і магістром американської містичної «чорної школи» 20–30-х років минулого століття, за життя не опублікував жодної книжки, заживши слави серед широкого читацького загалу вже після своєї смерті. Його називали Едгаром По ХХ століття. Творчість Лавкрафта – невичерпне джерело натхнення для кінематографістів, за його творами знято багато фільмів. Головний герой повісті «Тінь над Інсмутом» (1931), подорожуючи, почув про маленьке містечко, зусібіч оточене болотами й овіяне недобрими плітками. Раніше Інмут був процвітаючим морським портом, але з часом, через епідемію 1846 року, яка забрала життя більшості його населення, занепав. Цього містечка та його незвичайних мешканців цуралися, що й привернуло увагу до нього героя. Але він зовсім не чекав на те, що там побачив. Потрапити в Інмут було неважко, а от вибратися звідти... Моторошна атмосфера таємничого міста, дивні люди, вигадки п'яного стариганя, уривки слів, погоня – і читач нервово завмирає в очікуванні жахів...

УДК 821.111(73)

© Лавкрафт Г., 1929, 1931, 1936, 1943

© ОМІКО, 1929, 1931, 1936, 1943

Содержание

Тінь над Інсмутом	6
I	6
II	13
III	23
IV	33
Конец ознакомительного фрагмента.	47

Говард Філіпс Лавкрафт

Тінь над Інсмутом

Howard Phillips Lovecraft
The shadow over Innsmouth

© Є. М. Тарнавський, переклад українською, 2019

© Д. О. Чмуж, художнє оформлення, 2019

Тінь над Інсмутом

I

Упродовж усієї зими 1927–1928 років офіційні представники федерального уряду проводили доволі незвичне та дуже таємне дослідження стану старого Інсмутського порту, що в Массачусетсі. Широка громадськість уперше дізналася про все це лише в лютому, коли провели цілу серію облав та арештів, які спричинили повне знищення, за допомогою здійснених із дотриманням необхідних заходів безпеки вибухів і підпалів – величезної кількості напіврозвалених, спорожнених будинків, в яких практично неможливо було жити і вони просто захаращували берегову лінію. Містяни, котрі не вирізняються посиленою цікавістю, поставилися до цієї акції всього лише як до чергових, нехай навіть і непересічних, але все ж цілком спонтанних спроб влади встановити заслін на шляху постачання до країни контрабандного алкоголю.

Та найдопитливіші люди звернули увагу на небувало широкі масштаби проведених арештів, численність задіяних у них працівників поліції, а також на атмосферу секретності, в якій проходило вивезення затриманих. Відтак не було жодних звісток про суд або хоча б про висування якихось звинувачень. Більше того – ніхто із затриманих згодом так і не з'явився в американських в'язницях. Пізніше поширилися суперечливі чутки про якусь нібито вкрай небезпечну недугу, концентраційні табори, розміщення арештантів по численних військових і військово-морських в'язницях. Проте всі ці патякання не мали під собою якихось реальних підстав. Інсмут втратив значну частину своїх жителів, і лише останнім часом стали з'являтися ознаки певного пожвавлення його суспільного життя.

Скарги на свавілля влади, які лунали від численних ліберальних організацій, розглядалися і вивчалися в ході довгих конфіденційних слухань. Услід за ними представники урядових відомств провели інспекції по мережі пенітенціарних закладів. Однак у результаті таких інспекцій їхні організатори зайняли вкрай пасивну позицію з питань, що настільки хвилювали їх раніше, якщо не сказати більше – немов води в рот набрали. Довше за всіх чинили опір представники преси, однак і вони, врешті-решт, заявили, що готові співпрацювати з урядом. Лише один-єдиний бульварний часопис, на який практично ніхто і ніколи не звертав уваги через дешеву сенсаційність більшості його матеріалів, опублікував повідомлення про такий собі глибинний підводний човен, що нібито випустив у відкрите море неподалік від так званого Рифу Диявола серію торпед, за якихось півтори милі від гавані Інсмуту.

Самі ж мешканці цього міста та його околиць вельми жваво обговорювали між собою нещодавні події, проте вважали за краще не базікати про них із чужинцями. Життя навчило їх міцно тримати язика на припоні, а тому неможливо було силою витягнути з них додаткову інформацію. Крім цього, вони і справді знали зовсім мало, та й сама велика зона пустельних і безлюдних солоних боліт, що домінували в ландшафті цієї місцини, практично повністю ізолювала їх від будь-яких контактів із жителями глибинних регіонів країни.

Щодо мене, то я все ж маю намір кинути своєрідний виклик і порушити заборону щодо цих подій. Упевнений: результати моїх дій виявляться настільки масштабними, що шокують і викличуть моторошну відразу до всього того, що вдалося виявити в Інсмуті в ході тих грандіозних поліційних рейдів і облав. Більше того, те, що вони знайшли під час акцій, може мати далекоюсяжне та неоднозначне пояснення. Не беруся судити, якою мірою відображає реальний стан речей навіть та інформація, яку мені повідомили особисто, й усе ж маю достатньо підстав відмовитися від будь-яких нових спроб докопатися до глибшої істини. Своєю чергою мені випала нагода як нефахівцю ознайомитися впритул із цією справою, тому вважаю за краще

утриматися від проголошення тієї чи іншої конкретної позиції, яка може спонукати мене до рішучіших дій.

Річ у тім, що я втік із Інсмута внаслідок стадного інстинкту вдосвіта 16 липня 1927 року, і саме мені належить авторство тих панічних закликів до урядових інстанцій якомога швидше провести службове розслідування й ужити конкретних і термінових заходів, які привернули б увагу до цієї справи.

Доти, доки ця справа була, як то кажуть, свіжим об'єктом офіційного розслідування, я цілком свідомо мовчав, як риба; проте зараз, коли вона вже стала історією і більше не привертає до себе уваги навіть найдопитливіших людей, я вирішив поступитися давній жадобі поділитися власними враженнями про тих кілька страшних годин, які провів у переповненому хворими чутками зловісному порту, який, безумовно, можна назвати гаванню смерті та сатанинської хтивості. Сама по собі така розповідь допоможе мені повернути віру в себе і в свої можливості, а також переконатися в тому, що я був аж ніяк не першим, кого здолала зараза жаских галюцинацій. До того ж це допоможе мені зібратися із силами перед тим, як вдатися до певного планованого, важливого та відчайдушного кроку.

Я ніколи не чув про Інсмут аж до того самого дня, коли він уперше і, наразі, востаннє з'явився перед моїми очима. У ті дні я святкував своє повноліття в туристичній поїзді Новою Англією, яка передбачала відвідини визначних пам'яток, антикварних крамничок і місць, пов'язаних із різними гілками нашого генеалогічного дерева. Зокрема, з давнього Ньюберіпорта я хотів вирушити прямо до Архема, де збереглися родинні корені моєї матері. Своєї машини я не мав, тому мандрував потягом та автостопом, щоразу прагнучи підібрати якнайдешевший спосіб пересування. У Ньюберіпорті мені порадили краще податися до Архема потягом, і саме перебуваючи біля кас тамтешнього вокзалу та переймаючись сумнівами через дорожнечу квитків, я вперше почув про існування такого міста, як Інсмут. Кремезний і вельми меткий касир, котрий, судячи з його промови, не був уродженцем цих країв, перейнявся симпатією до мого прагнення проявляти в усьому розумну економію та запропонував цілком несподіваний вихід із мого скрутного становища.

– Ви могли б скористатися автобусом, – порадив він, правда, з певним сумнівом у голосі, – хоча він і їде не зовсім тим маршрутом, який вам потрібен. Автобус проходить через Інсмут, можливо, чули про таке містечко? – люди чомусь його не люблять. Водієм у ньому такий собі Джо Сарджент, йому, схоже, нечасто вдається заманити пасажирів звідсіля або з Архема. Сам автобус – також із Інсмута, чесно кажучи, дивуюся, що він досі ходить. Проїзд у ньому достатньо дешевий, хоча мені рідко доводилося бачити в салоні більше двох-трьох пасажирів, та й ті – хлопці із самого Інсмута. Вирушає він із майдану, це поруч із аптекою Геммонда, двічі на день – рівно о десятій ранку й о сьомій вечора, якщо нічого останнім часом не змінилося. На вигляд, звісно, іржаві ночви, та й про зручності нічого не скажу, бо особисто ніколи цим транспортом не користався.

Саме тоді я вперше почув про Інсмут. Будь-які згадки про маленькі містечка, не позначені на туристичних мапах або в путівниках, заслуговували на певну увагу, а та дивна манера, в якій касир висловлював свої натяки, лише підігріла мою цікавість. Місто, здатне викликати у його сусідів таку помітну відразу, безумовно, було чимось незвичним і явно заслуговувало на увагу безтурботного туриста. А якщо перед Архемом автобус робив там доволі тривалу зупинку, я міг би затриматися і трохи пошвендяти його вулицями. Тому попросив касира трохи докладніше розповісти мені про це містечко. Відгукнувшись на моє прохання, він промовляв, ретельно добираючи слова, і в його голосі, як мені здалося, чітко звучали нотки якоїсь зверхності.

– Інсмут? Ну, що ж, – це невеличке містечко, розташоване в гирлі річки Менаксет. До війни 1812 року там було майже справжнє місто-порт, але десь за останні сто років воно вкрай занепало. Гілку з Ровлі кілька років тому закрили, тому залізничного сполучення з ним зараз

немає. Порожніх будинків, подекують, набагато більше, ніж самих жителів, а про бізнес і говорити годі – хіба що рибалки та мисливці на омарів. Скуповуватися приїжджають в основному сюди, до Архема чи Іпсвіча. Було у них колись кілька млинів, та тепер усе це бур'яном поросло, хіба що залишилася одна фабрика з очищення золота, та й та на ладан дихає. Правда, ця фабрика – все ж солідна і старий Марш, її власник, можливо, навіть багатший за самого Креза. Сам він, звісно, старий пердун, із дому майже не виходить. Подейкують, що свого часу підхопив якусь хворобу шкіри або щось там собі понівечив, тому й намагається не показуватися на людях. А цю справу заснував його дідусь, капітан Обед Марш. Мати старого Марша, здається, була іноземкою, кажуть, уродженкою якихось островів у південних морях, а тому великий галас здійнявся, коли він п'ятдесят років тому взяв собі за дружину дівчину з Іпсвіча. Так завжди буває, коли мова заходить про інсмутських парубків, а тутешні молодики, та й ті, хто з сусідніх міст, узагалі намагаються мовчати, якщо в їхніх жилах тече бодай дешиця інсмутської крові. Хоча вважаю, що діти й онуки Марша начебто нічим і не відрізняються від звичайних людей. Дехто навіть сюди іноді приїжджає, хоча найстарших дітей, маю вам сказати, я щось давненько вже не бачив. І старого також ніколи не зустрічав.

Чому всі не люблять Інсмут? Що б вам сказати, юначе, я б просто порадив не дуже прислухатися до того, що люди тут теревенять. Їх важко буває розгойдати, але якщо вже розійдуться, то потім і не зупиниш. І про Інсмут вони базікають (в основному, перешіптуються), вже років сто, не менше, і, як мені здається, не стільки не люблять його, скільки бояться. Послухаєш деякі з їхніх оповідок, то мало живіт від реготу не надірвеш, про те, що старий капітан Марш приятелював із самим дідьком і допомагав його бісенятам оселитися в Інсмуті. Згадували і поклоніння Сатані, і тих нещасних, котрих приносили йому в жертву десь неподалік від причалу. Подейкують, що 1845 року або десь близько цього, люди випадково викрили це місце. Однак я сам із Пентона, це в штаті Вермонт, і таку балаканину ніколи не схвалював. Послухали б ви, що розповідають тутешні дідугани про чорний риф, розташований неподалік від наших берегів, – вони називають його Рифом Диявола або Диявольським рифом, хто як. Більшу частину часу він стирчить із води, а якщо й ховається під нею, то не дуже глибоко, але все одно його навряд чи можна назвати островом. Так от, торочать, що інколи на цьому рифі можна бачити цілий виводок чи плем'я тих самих бісенят. Сидять собі там перевальцем або сновигають туди-сюди біля печер, що розкинулися в горішній його частині. На вигляд – це достатньо нерівне, немов поїдене, місце приблизно за милю від берега. За старих часів, кажуть, моряки здоровенний гак робили, лише б не наблизитися до нього.

Але то тільки ті моряки, котрі народилися не в Інсмуті. І на капітана Марша вони зуб мають начебто тому, що він нібито іноді ночами під час відливу висаджувався на тому рифі. Може, так воно і було, бо це місце вельми цікаве, і, може, він там піратський скарб шукав, а може, і знайшов. Але люди пашекують, що він там братався з нечистим. Тому мені здається, що саме капітан Марш і став причиною того, що про той риф пішов лихий поголос.

Це все сталося ще до епідемії 1846 року, коли більш ніж половину жителів Інсмута евакуювали. Ніхто тоді не міг уторопати, у чому там була річ, імовірно, якусь заморську недугу привезли з Китаю чи ще звідкілясь. А ситуація начебто й справді була страшна – бунти якісь і ще щось мерзенне, лишень за межі міста це так і не вибралося, проте саме місто після цього жахливо занепадо. Загалом, поїхали звідти люди, а зараз, вочевидь, людей триста-чотириста залишилося, не більше. Але найголовніше в усій цій справі, як мені видається, просто расові забобони, і маю вам сказати, що не засуджую людей, котрі їх тримаються. Я і сам терпіти не можу цих інсмутських хлопців і нізащо в світі не ступлю до їхнього міста й ногою. Та ви й самі, либонь, чули – хоча й балакаєте, як західняки, – що вчиняли наші моряки в портах Африки, Азії й в інших південних морях і деінде, й яких дивовижних людей подекуди із собою звідтіля привозили. Чули, мабуть, про одного мешканця Салема, котрий повернувся додому з дружи-

ною-китайкою. Крім цього, подекують, що десь біля Кейп-Коду¹ дотепер є поселення вихідців із Фіджі.

Загалом, схоже на те, що є щось незвичайне і в інсмутських парубках. Це місце завжди було відрізане від решти території болотами та річками, а тому важко сказати точно, що там у них і як. Однак усі майже впевнені, що капітан Марш, коли плавав на своїх трьох кораблях у двадцятих і тридцятих роках, привіз із собою якихось аборигенів. Та й досі в образі інсмутців відчувається домішка якихось дивних рис – не знаю навіть, як це сказати точніше – тільки глянеш на них, відразу ж мороз по шкірі дере. Ви і самі помітите це, коли поглянете на Сарджента, якщо, звісно, поїдете його автобусом. У декого з них такі вузькі голови та пласкі носи, а очі настільки опуклі, що здається, ніби вони взагалі у них ніколи не заплющуються. Та й зі шкірою у них щось негарзд – груба вона у них якась, немов задубіла, а шия з боків поморщена, немов хтось її м'яв. І лисіють дуже рано, зовсім молодими. Ті, хто старші, – взагалі виродки, хоча мушу визнати, я жодного разу не бачив серед них справжнього стариганя. Не здивуюся, якщо дізнаюся, що вони вмирають від одного погляду на себе в дзеркало!

І тварини їх терпіти не можуть. Раніше, коли ще не винайшли машин, у них такі проблеми з кіньми були, що не знаєш, куди й подітися. Ні тут, ні в Архемі, ні в Іпсвічі ніхто з ними не хотів мати справ, та й самі вони, коли хтось приїжджав до їхнього міста або намагався рибалити в їхніх водах, поводитися замкнуто, не по-людськи. Й ось що дивно – в усіх рибалок всюди сіті, бувало, порожні, а ті в своїй гавані не знають, куди улов подіти, а якщо хтось надумає змагатися з ними, то куди там, будь-кого обійдуть! Сюди вони зазвичай прибували залізницею – хто пішки по шпалах, а хто потягом, а коли гілку на Ровлі закрили, стали користуватися ось цим автобусом. Авжеж, в Інсмуті є готель, «Джілмен-гауз», хоча то лише сама назва, та й годі. Не радив би вам там зупинятися. Краще ночуйте тут, їдьте завтра вранці десятигодинним автобусом, а ввечері сідайте там на восьмигодинний автобус до Архема. Був у нас один фабричний інспектор, котрий кілька років тому зупинявся в цьому «Джілмен-гаузі», то після цього він ще довго похнюплено згадував це місце. У них там, схоже, збирається досить дивна публіка, бо він чув за стіною всілякі голоси. І це – незважаючи на те, що в сусідніх номерах узагалі ніхто не жив. І такі то були голоси, що у нього по шкірі сироти бігали. Йому тоді здалося, що це була якась незнайома, немов чужинська мова. Але особливо йому не сподобався там один голос, який часом встрявав у бесіду. Дуже неприродний, дивний такий – плямкання, як казав той інспектор. Тому він навіть не ризикнув роздягатися та лягати спати. Так і просидів усю ніч, а як тільки розвидніло, накивав звідти п'ятами. За його словами, ця балачка також тривала мало не до самого ранку.

Цьому інспектору (його Кейсі звати) було що розповісти про те, як стежили за ним інсмутські хлопці, але він постійно був напеготові. За його словами, фабрика Марша – вельми дивне місце, це старий млин, збудований біля нижніх водоскидів Менаксет. Те, що він розповів, цілком збігалося з тим, що і я чув особисто: бухгалтерські книги в цілковитому безладі, й узагалі, як йому здалося, ніхто там до пуття не провадить якогось обліку. Знаєте, постійно снували всілякі чутки щодо того, де той Марш видобуває золото, яке потім очищає. Начебто і закупівель якихось значних ніколи не робили, а кілька років тому відправили кораблями величезну партію зливків.

Подекували і про доволі дивні коштовності, які моряки та робітники з фабрики іноді потай продавали набік і які кілька разів бачили на тамтешніх жінках. Дехто пояснював усе це тим, що старий капітан Обед наторгував золота, коли заходив у різні заморські порти, оскільки він завжди брав із собою в плавання цілі скрині скляного намиста та інших дрібничок, які моряки зазвичай дарують або обмінюють на щось у тубільців. Інші вважали (та й досі вважають), що він знайшов на Рифі Диявола старовинний піратський скарб. Але тут є одна заковика.

¹ Кейп-Код – півострів на північному сході США за 120 км від Бостона, найсхідніша точка штату Массачусетс.

Старий капітан ось уже шістдесят років, як Богові душу віддав, а з часів громадянської війни у них не було жодного пристойного великого корабля. Й усе ж Марші продовжують скуповувати всілякі дрібнички – в основному, намисто й якусь гумову дурню, так у будь-якому разі кажуть. А може, цим інсмутцям просто подобається чіпляти їх собі на шию, а потім розглядати себе в дзеркало – дідько їх знає, може, вони і самі нічим не кращі за канібалів, котрі живуть у південних морях, і гвінейських дикунів.

Та епідемія, що вибухнула 1846-го, схоже, витравила з міста всю його кращу кров. Узагалі, зараз там живе бозна-хто, та й Марш, так само як і інші багатії, також анітрохи не кращий за решту. Як я вже казав, зараз там живуть максимум чотириста осіб, і це незважаючи на те, що, за чутками, порожніх будинків у них – хоч греблю гати. Мені особисто здається, що ці люди – всього лише «біле сміття», як кажуть у нас на півдні, – безчесні, підступні, люблять усе робити тишком-нишком. Ловлять гори риби і омарів, а потім вивозять товар вантажівками. Дивно якось усе ж виходить: навколо риби – кіт наплакав, а вони аж неводи часом витягти не можуть.

І ніхто ніколи не може добряче простежити за переміщенням цих людей або хоча б встановити їхню чисельність – шкільні інспектори та переписувачі, бувало, з ніг збиваються, а все дарма. І, скажу вам широ, приїжджих туристів в Інсмуті не толерують. Я особисто чув, що кілька приїжджих бізнесменів і урядовців зникли там без сліду, а ще один узагалі схибнувся – він зараз у шпиталі в Денвері. Вочевидь, так його ті чорти налякали...

Загалом, якби я був на вашому місці, нізащо не пішов би туди проти ночі. Сам я там жодного разу в житті не був і бажання їхати до них у гості не маю, й край. Утім, гадаю, вдень вам там буде достатньо безпечно, хоча тутешні жителі стали б вас і від такої поїздки відмовляти. Але якщо вже ви такий шанувальник усіляких пам'яток та іншої старовини, то Інсмут – саме те, що вам треба...

Після розмови з касиром частину вечора я провів у публічній бібліотеці Ньюберіпорта, намагаючись знайти додаткову інформацію про Інсмут. Спробувавши розпитати місцевих жителів у крамницях, шинках, гаражах і на бензозаправних станціях, я виявив, що на всі мої розпитування вони реагують ще дивніше, ніж навіть передбачав касир. Тому вирішив не гаяти часу на спроби подолати їхню інстинктивну замкненість. Була в їхній поведінці якась похмура підозрілість, ніби вони відчували щось лихе в кожному, хто проявляв підвищену цікавість до всього, що мало стосунок до Інсмута. Зазирнувши до місцевого відділення Християнської спілки молоді, я поспілкувався з клерком, котрий узявся відмовляти мене від будь-якої поїздки до цього похмурого і гнітючого місця. Та й люди в бібліотеці казали загалом щось подібне. Коротко кажучи, в очах доволі освічених людей Інсмут поставав таким собі бастионом суспільного занепаду та загнивання.

Бібліотечні історичні довідники з регіону, який мене зацікавив, також виявилися вельми скупими, якщо не брати до уваги мізерної інформації про те, що місто заснували 1643 року. До революції це був жвавий порт. На початку XIX століття там розмістилася велика військово-морська база, а згодом у ньому збереглася лише невелика фабрика, яка працювала на енергії води з річки Менаксет. Епідемія та народні хвилювання 1846-го висвітлювалися доволі мляво, немов ця сторінка лягала ганебною плямою на всю історію округи.

Настільки ж мізерною була інформація про той занепад, який стався в житті міста пізніше, хоча загалом цю обставину сумнівам не піддавали. Після громадянської війни вся промислова активність обмежувалася лише діяльністю золотоочисної компанії Марша, а торгівля золотими зливками була єдиним більш-менш значним доповненням до традиційно поширеного в цих краях рибальства. Великі риболовецькі компанії з часом стали складати їм усе більшу конкуренцію, систематично знижуючи ціну на свою продукцію, проте нестачі самої риби в Інсмутській гавані ніколи не відчувалося. Іноземні ж кораблі рідко займалися проми-

словом у цих місцях, хоча й були деякі непрямі та ретельно замасковані ознаки того, що поляки та португальці намагалися було закидати свої сіті, проте їх дуже рішуче витурили геть.

Найцікавішими виявилися згадки про коштовні прикраси, які смутно асоціюються з Інсмутом. Ця тема вельми зацікавила місцеву громаду, оскільки їм навіть дали оцінку експерти Міскатонікського університету в Архемі, а деякі з взірців експонували в демонстраційній залі Історичного товариства в Ньюберіпорті. Фрагментарні описи цих виробів не рясніли особливими подробицями і виявилися загалом достатньо прозаїчними, проте за ними явно проглядався прихований натяк на якісь *дивні обставини*. Було в усіх цих описах щось настільки химерне та навіть спокусливе, що я ніяк не міг викинути цю інформацію з голови і, незважаючи на доволі пізню годину, вирішив оглянути місцевий зразок. Як мені сказали, це був великий виріб незвичайної форми, що слугував чимось на кшталт тіари, якщо, звісно, таке можливе.

Бібліотекар написав коротку рекомендаційну записку керівнику товариства, пані Анні Тілтон, котра жила зовсім неподалік. І після короткої бесіди ця стара леді була настільки люб'язною, що особисто відпровадила мене в окремо розташовану будівлю, позаяк час ще не був пізній, і такий огляд було реально здійснити. Колекція і справді справила на мене неабияке враження, однак я був одержимий лише однією думкою: ближче розглянути химерний експонат, що виблискував у променях електричного освітлення в кутовій пристінній шафі приміщення.

Не треба мати підвищену сприйнятливість до краси, щоб мимоволі затамувати подих при вигляді виробу дивної, чужої та бурхливої фантазії, що спочивав на пурпуровій оксамитовій подушці. Навіть зараз я лише з великими труднощами можу описати, що саме побачив, хоча, без сумніву, це був якийсь різновид тіари, як свідчила пояснювальна табличка. Висока спереду, вона мала широке та химерно загнуте з боків обрамлення, й якщо й призначалася для голови, то такої, що має незвичну, навіть безглузду еліптичну форму. Зроблена вона була в основному із золота, хоча домішки якоїсь загадкової та світлішої речовини туманно натякали на те, що насправді це був вельми незвичайний сплав золота з якимось настільки ж прекрасним, але цілком невідомим мені металом. Вона перебувала в бездоганному стані, і можна було годинами милуватися її різьбленими, загадковими і зовсім нетрадиційними контурами – деякі з них були строго геометричними, а в окремих явно простежувалися мотиви морської тематики, вигравійовані на основному тлі з невідомою майстерністю та талантом справжнього художника.

Чим довше я споглядав цей експонат, тим більше він мене заворожував; але було в цій пишноті щось таке, що викликало невиразний неспокій, хоча я б не взявся конкретніше описати стан, що охопив мене тієї миті. Спочатку я міркував, що саме дивна, явно неземна привабливість прикраси справила на мене таке різке та тривожне враження. Всі інші предмети мистецтва, які мені колись доводилося бачити, мали стосунок до цілком конкретного расового чи національного стилю або ж, наслідуючи певні модерністські традиції, без жалю відкидали будь-який натяк на якийсь конкретний тип. Ця ж тіара була чимось зовсім іншим, вона не належала до того чи іншого напрямку.

Виготовлена була за допомогою філігранно відточеної техніки, причому не мала ознак західної чи східної, старовинної чи сучасної культури, і зовсім не була схожа на все те, що мені доводилося бачити по музеях раніше. Складалося враження, що істота, яка її створила, походила зовсім із якоїсь іншої планети. Проте незабаром я виявив, що моя тривога мала під собою ще одну, не менш серйозну причину, суть якої зводилася до характеру як строгих геометричних, так і суто образотворчих символів, якими була прикрашена поверхня тіари. Ці візерунки схиляли до думки про віддалені таємниці, неймовірні глибини космосу та монотонної морської безодні й у своєму хитросплетінні справляли майже зловісне враження. Були серед зображень якісь зловісні чудовиська – на вигляд наполовину риби, а наполовину земноводні, що вражали уяву своєю огидною гротескністю та нестримною люттяю; вони мимоволі підбурювали,

зачаровували та спричиняли фальшиві спогади, наче викликали образи, народжені в глибинах клітин і тканин, де ще збереглися функції найбільш давніх і первісних інстинктів. Іноді мені навіть здавалося, що кожна рисочка цих огидних наполовину риб, а наполовину жаб наповнена концентрованою сумішшю невідомого та нелюдського зла.

За дивним контрастом із зовнішнім виглядом тіари історія її появи в музеї, що прозвучала з вуст пані Тілтон, здалася мені дуже короткою і навіть прозаїчною. 1873 року її залишив у ломбарді на Стейт-стріт як застава за якусь нікчемну суму грошей п'яний інсмутський матрос, котрого вколошкали у вуличній бійці. У музей товариства вона потрапила безпосередньо з рук власника ломбарду, після чого зайняла в експозиції місце, відповідне до її пишної врочистості. З того часу стали вважати, що вона має якесь східно-індійське або індокитайське походження (хоча такі оцінки, певна річ, мали дуже приблизний характер).

Сама пані Тілтон провела ретельний порівняльний аналіз усіляких версій щодо походження тіари та її появи в Новій Англії і була схильна вважати, що ця прикраса є складовою стародавнього піратського скарбу, який свого часу знайшов капітан Обед Марш. Така точка зору знайшла своє серйозне підтвердження і в тому, що відразу після того, як прикрасу виставили для загального огляду, з боку родини Маршів стали надходити пропозиції продати їм тіару, причому за дуже грубі гроші. Варто визнати, що вони і зараз продовжують пропонувати чималі кошти, проте товариство вже неодноразово заявляло їм, що не продасть тіару за жодних умов.

Провівши мене до вхідних дверей, добра леді прямо сказала, що особливо популярною «піратська» теорія походження статків Марша була саме в колах місцевої інтелігенції. Її особисте ставлення до похмурого Інсмута, в якому вона, до речі, не була жодного разу в житті, полягало в цілковитому презирстві як до занедбаності міста, так і втрати всілякої людської гідності тамтешньої спільноти. При цьому жінка зауважила, що чутки щодо поклоніння його жителів культу Сатани частково мають під собою реальне підґрунтя, оскільки там і досі нібито існує якийсь культовий гурток, який колись набрав сили і навіть підкорив собі всі місцеві ортодоксальні церкви.

Називається цей гурток, як сказала жінка, «Езотеричним орденом Дагона», і в ці краї, без сумніву, секта проникла звідкілясь зі сходу, коли рибний промисел інсмутців ось-ось міг припинити своє існування. Надзвичайну живучість такої секти сама вона схильна пояснювати цілком природними причинами, а саме тим, що незабаром після її створення рибалки знову стали повертатися з рейсів із рясними уловами. Коротко кажучи, достатньо скоро вона набула домінуючого впливу в усьому місті, витіснивши всі колишні релігійні громади й обравши своєю резиденцією стару будівлю масонської зали на Нью-Чирч-Грін.

Всього цього виявилось цілком достатньо для побожної пані Тілтон, аби вона й на гарматний постріл не наближалася до стародавнього міста, який став цитаделлю занепаду та руйнації. А для мене остання обставина стала додатковим стимулом для зміцнілого бажання якомога швидше туди навідатися. До моїх колишніх зацікавлень суто архітектурного й історичного профілю тепер додалася також певна дешифрація антропологічного запалу. Тому я став із нетерпінням чекати, коли сплинуть години, призначені на нічний спочинок, аби якомога швидше вирушити в подорож до цього загадкового міста.

II

Незадовго до того, як годинник вдарив десять разів, я вже стояв перед будівлею аптеки Геммонда на старій базарній площі в очікуванні інсмутського автобуса. У міру наближення призначеної години я помітив, що місце, де я перебував, усе більше перетворювалося в якийсь ізольований острівець, тоді як маси людей, що поспішали у справах врізнобіч, безумовно, прагнули опинитися подалі від нього. Таким чином я на власні очі переконався в справедливості слів залізничного касира щодо неприхильності містян як до самого Інсмута, так і до всього, що було з ним пов'язане, навіть до його автобуса. За кілька хвилин я помітив, що з-за рогу вигулькнув невеликий і неймовірно старий драндулет огидної брудно-сірої барви, який прогуркотів по Стейт-стріт, розвернувся та під'їхав до тротуару, на якому стояв я. Я відразу ж уторопав, що це саме той транспортний засіб, якого очікував, причому мій здогад незабаром підтвердила ледве читабельна вивіска над лобовим склом автобуса: «Архем–Інмут – Ньюберіпорт».

У салоні сиділо всього троє пасажирів – двійко смаглявих, вельми похмурих чоловіків і хлопець. А коли автобус зупинився, вони незграбно вибралися з нього і мовчки, якимось навіть крадькома, попрямували вгору по Стейт-стріт. Водій також виліз зі своєї кабіни, і я відпровадив його поглядом, поки він переходив дорогу в бік аптеки, де, вочевидь, мав намір щось купити. Це, як я збагнув, і був Джо Сарджент, про котрого мені розповідав касир. Проте я ще не встиг як слід розглянути рис його обличчя, коли мене раптово охопило, немов хвилиною накрило, почуття невиразної нехоті і навіть огиди, яку я не міг ні второпати, ні пояснити. Мені чомусь здалося цілком природним, що місцеві жителі уникають їздити на автобусі, яким керує такий чоловік, і взагалі намагаються звести до мінімуму будь-які контакти як із ним самим, так і з його земляками.

Коли водій вийшов із аптеки, я пильніше придивився до нього, намагаючись з'ясувати причину почуття, що раптово переповнило мене. Це був худий чоловік зросту десь під шість футів, із похилими плечима, одягнений у пошарпаний цивільний одяг синього кольору та потерту кепку для гри в гольф. На вигляд йому було, мабуть, років тридцять п'ять, хоча дивні глибокі складки з боків шиї дуже старили цього чоловіка, особливо якщо не придивлятися до його придуркуватого, невиразного обличчя. У нього була вузька голова, вирячені водянисто-блакитні очі, які, як мені здалося, ніколи не моргали, плаский ніс, скошені чоло та підборіддя і дивно недорозвинені вуха. Його підборіддя та товста верхня губа, так само, як і вкриті великими порами сіруваті щоки, були практично позбавлені будь-якої рослинності, якщо не брати до уваги рідких жовтуватих волосків, які де-не-де кучерявилися, а де-не-де лежали прилизаними, злипли в нерівні обрідні пасма, тоді як сама шкіра була якоюсь шорсткою і луцилася, немов від невідомої мені хронічної хвороби. Руки у нього були великі, вкриті грубими венами, також дуже неприродного сірувато-блакитного відтінку. На тлі доволі масивних кистей пальці виглядали безглуздо короткими і, здавалося, були постійно підігнуті, навіть втиснуті в товщу долонь. Поки він повертався до автобуса, я звернув увагу і на незграбну хитку ходу, а також на те, що ступні чоловіка були просто гігантського розміру. Чим довше я на них витріщався, тим дужче мене охоплював подив: як же він примудряється знаходити собі взуття потрібного розміру?

До всього цього у нього був якийсь неохайно-засмальцьований вигляд, що лише посилювало мою огиду до його зовнішнього вигляду. Либонь, він працював або жив десь неподалік від риболовецьких доків, оскільки за ним тягнувся шлейф різкого, характерного запаху риби. І все ж, якщо в його жилах і текла якась чужорідна кров, то я навіть не наважувався припустити, якій саме расі вона могла б належати. Всі дивацтва та безглуздя його зовнішності були, безумовно, не азійського, полінезійського чи негроїдного походження. І все ж я тепер багато в

чому розумів людей, котрі вважали його чужинцем, хоча мені здалося, що мова тут може йти не стільки про чужоземний вигляд, скільки про біологічне виродження.

Виявивши, що, крім мене, інших пасажирів на цей рейс явно не буде, я відчув явну досаду, оскільки з якоїсь незрозумілої причини аж ніяк не прагнув здійснити поїздку наодинці з таким водієм. Однак, коли настав відповідний час, я був змушений приборкати свої вибагливі сумніви та поліз за водієм до салону, засунув йому при вході долар і пробурмотів одне-єдине слово: «Інсмут». Він простягнув мені решту – сорок центів – і на мить окинув мене прискіпливим поглядом, хоча при цьому не промовив ані слова.

Я вибрав собі місце подалі від кабіни, але з того ж боку, де сидів і він, бо дуже вже хотілося під час поїздки помилуватися панорамою берегової лінії.

Нарешті старий транспорт різко чхнув, пихнув хмарою вихлопних газів і шумно загуркотів по бруківці повз старі цегляні будівлі, що вишикувалися уздовж Стейт-стрит. Я зиркав на людей, котрі проходять за вікном, і мені чомусь здалося, що всі вони уникали дивитися в бік автобуса, що проїжджав повз них, або, точніше, намагалися робити вигляд, що не дивляться на нього. Незабаром ми повернули ліворуч на Гай-стрит, де дорога виявилася рівнішою та гладшою. Наш шлях пролягав повз великі старовинні обійстя раннього республіканського періоду і ще старіших колоніальних фермерських хатинок, потім ми минули Ловер-Грін і Паркер-рівер, відтак нарешті виїхали на довгу та монотонну дорогу, що тяглася уздовж відкритого всім вітрам берега.

День видався доволі теплий і сонячний, проте піщаний, подекуди порослий осокою та приземкуватим чагарником ландшафт ставав із кожним кілометром шляху все безлюднішим. Зі свого вікна я бачив сині води та піщану лінію острова Плам – на той час ми майже вприпутил наблизилися до берега, опинившись на вузькій дорозі, яка відгалужувалася від основного шосе, що зв'язувало Ровлі з Іпсвічем. Я не помічав ніяких споруд, а за станом доріг припустив, що рух у цій частині місцевості – не надто жвавий. На невисоких, поїдених вітрами та негодою телеграфних стовпах було натягнуто всього два дроти. Часом ми проїжджали по грубо збитих дерев'яних мостах, перекинутих через утворені припливом протоки, велика мережа яких простягалася далеко вглиб і робила цей район ще більше ізольованим і самотнім.

Одного разу я помітив давно зотплілі пеньки і майже повністю зруйновані залишки кам'яного фундаменту, що трохи виступав над хиткими пісками. Це нагадало мені сторінки якоїсь книжки про історію цієї місцевості, в якій йшлося, що колись це був мирний і щільно заселений людськими район. Все змінилося, як було викладено у виданні, майже раптово, відразу після епідемії 1846 року. Й якщо вірити старовинним переказам, мало якийсь зв'язок із прихованими бісівськими силами. Насправді ж, як я міркував, все пояснювалося лише нерозумною вирубкою лісу вздовж берегової лінії, що позбавило місцевість її природного захисту і відкрило шлях для навали пісків, що їх підганяють вітри.

Незабаром острів Плам остаточно зник із поля зору, і ми побачили безмежний простір Атлантичного океану, що розкинувся ліворуч від нас. Наша вузька дорога стала круто завертати догори, й я відчув дивний неспокій, коли вибалушився на самотню гірську грядку, що виднілася попереду, де порита коліями стрічка дороги, здавалося, тулилася до блакитного неба. Складалося таке враження, ніби автобус мав намір продовжувати своє нескінченне сходження, залишаючи позад себе заселену людськими землю і прагнучи поєднатися з незвіданою таємницею горішніх шарів повітря та склепіння небосхилу. Запах моря набув зловісного прихованого сенсу, а мовчазно похилена, напружена спина і вузька голова водія стали здаватися мені особливо ненависними. Глипнувши на нього, я помітив, що задня частина його черепа, як і щоки, майже позбавлена волосяного покриву, і лише клаптики жовтуватої рослинності вкривають сіру поверхню його потилиці, що дуже лущиться.

Нарешті ми досягли вершини пагорба, й я зміг окинути поглядом велику долину, що розляглася внизу, де річка Менаксет зливалася з притоками та завертала на північ уздовж витяг-

нутої низки скелястих гір, а потім повертала до мису Анни. У серпанку, зазираючи далеко до горизонту, я зміг розрізнити розмиті обриси гори, що самотньо стриміла. Це був Кінгспорт-гед, увінчаний старовинною і дуже давньою будовою, про яку склали так багато легенд. Однак уже за мить всю мою увагу захопила ближча панорама, яка розкинулася прямо під нами. Це був той самий оповитий похмурими тінями підозри та загальної неприязні Інсмут.

Я побачив досить велике місто, що розкинулося попереду й унизу, заповнене компактними будівлями, проте в ньому виразно відчувався незвичний дефіцит видимого, відчутного життя. Над хитросплетінням чорних коминів не курився жоден дим, а три високі нефарбовані дзвіниці самотньо маячили на тлі виднокраю, який омивало море. Шпиль однієї з них був добряче зруйнований, а трохи нижче в ній і ще в одній, сусідній, чорніли круглі отвори, що залишилися від баштових годинників, які колись розміщалися в них. Неосяжна для погляду маса провислих двосхилих дахів і загострених фронтонів будинків із глибокою ясністю свідчили про явний занепад, що далеко зайшов. А в міру того, як ми просувалися безлюдною дорогою, я міг із усе більшою виразністю бачити, що в багатьох дахах зяють чорні провалля, а деякі завалилися цілком. Були там і великі квадратні будинки, збудовані в георгіанському стилі, з нечіткими куполоподібними дахами. Розташовувалися вони переважно далеко від краю води, і, можливо, саме тому кілька з них виглядали ще відносно міцними. В бік материка тяглася проіржавіла, поросла травою залізнична гілка, обрамлена похиленими телеграфними стовпами (цього разу без дротів) і ледь помітні смужки старих сільських доріг, що сполучали місто з Ровлі й Іпсвічем.

Найбільш явні ознаки занепаду позначалися неподалік від берегової лінії. Хоча в самій її гушці я зміг розрізнити білу вежу цегельної будівлі, що достатньо непогано збереглася та віддано нагадувала якусь невелику фабрику. Довга лінія гавані була рясно засмічена піском і обгороджена старовинними на вигляд кам'яними хвилерізами, на яких я почав смутно розрізняти крихітні постаті рибалок навсидячки. У найдальшому її краї виднілося те, що було схоже на залишки фундаменту маяка, який колись стояв там. Піщаний язик ніби утворював внутрішню поверхню берегової лінії гавані, й я помітив, що на ньому стояли старі халупи, які застигли в безпосередній близькості від смуги суходолу з рибальськими плоскодонками, що мали спущені у воду якорі, і безладно розкидані по берегу рибальські кошики для риби й омарів. Єдине глибоке місце, як мені здалося, було там, де русло річки, що протікала за баштовою будівлею, завертало на південь і поєднувалося з океаном біля далекого краю хвилерізів.

То там, то тут виднілися залишки напівзруйнованих причалів, що трохи нависали над водою своїми понівеченими, геть зогненими краями, причому ті з них, які тяглися далі на південь, здавалися найстарішими. А далі, вже в океанському просторі, я зміг розрізнити, навіть незважаючи на високий приплив, довгу чорну смужку суходолу, що ледь виступала над водою, яка, з огляду на всю свою невизначеність і розмитість, чомусь здалася мені доволі зловісною. Наскільки я міг утямити, це й був Риф Диявола. Споглядаючи на нього, я відчув дивний і майже невловимий потяг до цього місця, яке, мабуть, мало призначення лише посилити похмуру відразу до цього місця, що вже встигла сформуватися у мене під впливом почутого. Варто визнати, що цей ледь помітний відгомін нового відчуття видався мені навіть тривожнішим, ніж первісне враження від міста.

Проїжджаючи повз старі, спорожнілі хатинки фермерів, кожна із яких відрізняла від сусідніх лише ступенем своєї руйнації, ми не зустріли жодної живої душі. Проте незабаром я помітив кілька заселених житлових споруд. У вікнах деяких із них замість розбитого скла виднілися подерті килимки, а на захарашених подвір'ях усюди валялися черепашки та здохла риба. Кілька разів мені на очі потрапляли силуети апатичних на вигляд людей, котрі копали щось у неохайних городах або збирали якихось молюсків на пляжі, пропахлому рибою, та зграйки брудних дітлахів із обличчями, як у мавп, які бавилися біля зарослих бур'яном ганків своїх осель. Вигляд цих людей здався мені навіть більш гнітючим, ніж найпохмуріші міські будівлі,

позаяк в обличчях і рухах майже всіх позначалися характерні ознаки, які викликали у мене інстинктивну відразу і навіть огиду (хоча я і не міг до ладу второпати, звідки виникають такі почуття). На якусь мить мені здалося, що ці специфічні особливості зовнішності нагадували мені якусь картинку, яку я, можливо, бачив уже колись, відчуваючи при цьому напад відчайдушної меланхолії та жаху, проте доволі скоро подібні фальшиві спогади випарувалися з моєї уяви.

Як тільки автобус спустився до міста, до мене став долимати виразний гуркіт водоспаду, що шумів на тлі неприродного спокою та тиші. Похилені, нефарбовані будинки стояли тут щільною низкою, облямовуючи дорогу обабіч, і своїм виглядом більшою мірою, ніж усе те, що ми бачили досі, нагадували саме міські будівлі. Переді мною відкрилася типова вулична панорама, і де-не-де я міг розрізнити ті місця, де колись пролягали вимощені бруківкою й облямовані цегляними бровками тротуари. Всі ці будинки, як мені здалося, були цілком безлюдні, а в ряді місць між ними зяяли величезні отвори, і лише за залишками напіврозвалених коминів і стін льохів можна було припустити, що колись там також стояли будинки. І над усім цим зависав всепроникний, задушливий запах риби, нудотнішого та гидкішого за який мені ще не доводилося зустрічати жодного разу в житті.

Незабаром почали з'являтися перші перехрестя: одні відгалужувалися ліворуч і вели в бік моря – до царства небрукованих брудних вуличок і геть розвалених будинків; інші ж туди, де ще відчувалася присутність колишньої міської заможності. Я, як і раніше, не зустрічав на вулицях місцевих мешканців, хоча подекуди вже траплялися ознаки явної заселеності: то там, то тут миготіли фіранки на вікнах, траплялася поодинокі машина, припаркована біля краю тротуару. Самі ж тротуари тут перебували в помітно кращому стані, і хоча більшість будинків становили достатньо старі споруди – дерев'яні та цегляні конструкції початку ХІХ століття, вони все ж справляли враження по-справжньому житлових будинків. У мені несподівано спалахнув вогонь справжнього аматора антикваріату, і тому незабаром, з усе наростаючим зацікавленням, я вдивлявся в багату оздобу цього старовинного міста, яке поринуло в повний занепад, і майже забув про огидний сморід і про свою відразу до цього зловісного місця.

Однак, перш ніж досягти пункту свого призначення, я все ж був змушений відчутти ще дещо неприємне і навіть трохи болісне. Автобус в'їхав на якусь подобу міської площі, на протилежних краях якої стояло по церкві, а в самому центрі розмістилися забрьохані залишки того, що в минулому, вочевидь, мало бути клумбою. Повернувши голову праворуч у бік перехрестя неподалік, я побачив масивну та громіздку будівлю з колонами. Її колись білий тиньк тепер набув землисто-сірої барви і добряче облупився, а вивіска, що висіла на фронтоні, виконана золотим по чорному, здавалася настільки полинялою та вигорілою, що я з великими труднощами розібрав написані на ній слова: «Езотеричний орден Дагона». Так ось де раніше базувалася масонська ложа! А тепер, вочевидь, облаштувала собі лігво секта шанувальників поганських культів... Поки я вчитувався в напівстерті літери напису, мою увагу раптом відволік хрипкий дзенькіт явно тріснутого дзвона, що висів на протилежному боці вулиці, і я відразу ж повернув голову і визирнув у вікно автобуса.

Звук лунав від вельми присадкуватої кам'яної церкви, зовнішній вигляд якої явно вказував на те, що збудована вона була набагато пізніше, ніж будинки, що її оточували. Причому творці храму, либонь, вирішили вдатися до незграбної спроби наслідувати традиції готики і тому спорудили непропорційно високий перший поверх із замкненими віконницями вікнами. Хоча стрілки на годиннику з того боку будівлі, що постала перед моїми очима, були відсутні, я збагнув, що ці грубуваті, хрипкі удари означали одинадцяту годину. Відразу ж услід за цим із моєї свідомості випарувалися всі думки про час, оскільки на їхнє місце бурхливим потоком хлинули яскраво окреслені образи, сповнені непередаваного жаху, причому сталося це ще навіть до того, як я встиг уторопати, що саме сталося. Двері до церкви були розчахнуті, оголюючи прямокутник вугільного мороку, що зяяв за нею, і простір цього прямокутника (або мені

це лише здалося) перетнув якийсь індивід. Мою свідомість обпалив спалах миттєво пережитого страху, який видався мені ще жахливішим саме тому, що при ближчому та раціональному осмисленні в ньому начебто й не було нічого жаского.

Це був явно живий чоловік – перший, якщо не брати до уваги водія автобуса, котрого мені довелося побачити після того, як ми вїхали в це місто, і коли б я був у врівноваженому стані, мені, можливо, і не примарилося б у всьому цьому нічого дивного і тим більше лячного. За кілька секунд я усвідомив, що це був не хто інший, як пастор, одягнений у вельми незвичайну одягу, далекі, винайдену після того, як Орден Дагона видозмінив ритуали місцевих церков. Предмет, який спочатку привернув мою увагу і дуже зворохобив, була тіара, майже точна копія того експоната, який напередодні ввечері мені показувала пані Тілтон. З примхи моєї уяви цей предмет, здавалось, надавав неясним контурам обличчя і всій незграбній постаті крокуючого власника в якійсь подібності рясина вираз зловісного, невимовного гротеску. Незабаром я вирішив, що в цьому випадку не може йти ніякої мови про якесь втручання лячних фальшивих спогадів. Та й чи дивним було те, що якийсь місцевий таємничий культ обрав одним із своїх атрибутів і символів настільки унікальний головний убір, що був близьким і зрозумілим для всіх його послідовників хоча б із тієї простої причини, що був складовою частиною виявленого тутешніми мешканцями скарбу?

Незабаром на тротуарах по обидва боки площі з'явилися худі постаті молодих і вкрай відразливих на вигляд чоловіків, котрі човгали як поодинокі, так і гуртами по двоє-троє. На нижніх поверхах деяких із напіврозвалених будинків подекуди розмістилися маленькі крамнички з вицвілими, ледь читабельними вивісками. Крім цього, з вікон автобуса я розгледів кілька припаркованих до тротуару вантажівок. З кожною хвилиною шум спадаючої води ставав дедалі явнішим і гучнішим, поки я нарешті не побачив споруджену прямо по ходу нашого руху достатньо глибоку загату, через яку був перекинтий широкий міст із металевими поручнями, що впирався протилежним своїм кінцем у просторий майдан. Проїжджаючи через міст, я крутив головою, намагаючись зафіксувати картину по обидва боки від загати, і побачив кілька фабричних будівель, що розмістилися на самому краю урвища, порослого травою, а подекуди й лисого. Далеко внизу бурунила маса води, в яку спадало щонайменше три грандіозних потоки водоспаду. У цьому місці гамір стояв просто приголомшливий. Перебравшись на протилежний бік річки, ми вїхали на напівкруглу площу, зупинилися біля увінчаної куполом високої будівлі із залишками жовтуватої фарби на фасаді та потертою вивіскою, що сповіщала про те, що це і є «Джілмен-гауз», який стояв по праву руку від нас.

Я з чималим полегшенням вийшов із автобуса й одразу ж поніс свій чемодан до стійки порт'є, яка розмістилася в глибині неабияк пошарпаного вестибюля готелю. На очі мені трапився лише один-єдиний чоловік. Це був старигань, позбавлений ознак того, що я вже почав про себе називати «інсмутською зовнішністю». Але я вирішив не розпитувати його наразі ні про що з того, що настільки хвилювало та тривожило мене весь цей час, оскільки, як підказувала мені моя пам'ять, саме в цьому готелі, за чутками, не раз відбувалися доволі незвичні речі. Натомість я вийшов на площу й уважним, оцінюючим поглядом окинув панораму, що відкрилася переді мною.

З одного боку вимощеного бруківкою простору тягнулася смужка річки. Інший був заповнений низкою цегляних будинків із похиленими дахами, що стояли півколом і належали приблизно до періоду близько 1800 року. До площі тиснулися кілька вулиць, що тяглися на південний схід, південь і південний захід. Лампи на ліхтарях були маленькі й явно малопотужні, однак я не став цим перейматись, згадавши, що маю намір покинути це місто ще до настання темряви, хоча місяць, мабуть, мав би бути яскравим і світлим. Усі будівлі тут перебували в цілком пристойному стані, причому в деяких комерційні заклади ще працювали: в одній продавали бакалію, в інших був похмурий на вигляд крихітний ресторан, аптека, невелика база торгівлі рибою, поруч ще одна, а в найдальшому, східному закутку площі, біля річки, розмі-

стився офіс єдиного в місті промислового підприємства – золотоочисної компанії Марша. Я помітив приблизно з десяток людей і чотири чи п'ять легкових автомобілів і вантажівок, безладно розкиданих по всій площі. Без зайвих пояснень було ясно, що саме тут розташований центр ділової активності та соціального життя Інсмута. Десь удалині в східному напрямку проглядався водний простір гавані, на тлі якої височіли рештки колись величних і прекрасних георгіанських дзвіниць. Поглянувши в бік протилежного берега річки, я побачив білу вежу, що вінчала те, що, як мені здалося, і було фабрикою Марша.

З якогось дива я вирішив почати своє знайомство з містом саме з бакалійної крамниці, власники якої, як мені здалося, не були корінними жителями Інсмута. У ній я застав одного лобуряку років сімнадцяти на вигляд, і з задоволенням виявив, що той вирізняється достатньою кмітливістю та привітністю, що обіцяло мені отримання найнеобхіднішої інформації, як то кажуть, із перших рук. Як я незабаром з'ясував, він і сам був схильний до спілкування, тому я почув, що йому остогидли і цей постійний запах риби, й усі ці замкнуті, похмурі мешканці міста. Розмова з будь-яким прибульцем була для нього справжнім задоволенням. Сам він родом із Архема, а тут жив із сім'єю, яка прибула з Іпсвіча, але за першої ж нагоди був готовий чкурнути звідси світ за очі. Його рідні дуже не подобалося те, що він працює в Інсмуті, проте управління компанії, якій належала ця крамниця, вирішило послати його саме сюди, а парубку ніяк не хотілося втрачати цю роботу.

За його словами, в Інсмуті немає ні публічної бібліотеки, ні торгової палати, а мені він порекомендував просто повештатися містом і самому все оглянути. Вулиця, по якій я приїхав на цю площу, називалася Федерал-стрит; на захід від неї розмістилися старовинні житла перших мешканців міста – Бруд, Вашингтон, Лафает та Адамс-стрит, тоді як на схід, у бік узбережжя, починалися суцільні нетрі. Саме в цих нетрях, на Мейн-стрит, я й спостеріг старі георгіанські церкви, але їх усіх уже давно покинули парафіяни. За словами юнака, перебуваючи в цих кварталах, краще не привертати до себе уваги, особливо на північ від річки, позаяк люди там досить суворі та навіть злі. До речі, кілька мандрівників, котрі заблукали, зникли саме там.

Певні зони міста вважалися мало не забороненою територією. Зокрема, не радили довго стовбичити біля фабрики Марша, а ще коло діючих церков або близько того будинку з колонами на Нью-Чирч-Грін, в якому безпосередньо розмістився Орден Дагона. Ці церкви вельми незвичайні, оскільки не підтримують абсолютно ніяких контактів з іншими релігійними установами країни і в своїй діяльності використовують найхимерніші та найдивніші церемонії та шати. Їхня віра виразно ґрунтується на брехні та таємничих обрядах, нібито здатних забезпечити чудодійну трансформацію, що веде до певного тілесного безсмертя на цій землі. Духовний наставник молодого бакалійника, доктор Воллес із Ешберської методистської церкви в Архемі, настійно рекомендував йому не відвідувати жодну з церков в Інсмуті.

Щодо місцевих жителів, то він і сам до пуття нічого про них не знає. Вони дуже неговіркі та нелюдяні, як якісь тварини, що живуть у барлогах, і навряд чи хтось знає щось конкретне про те, як вони відпочивають, коли не рибалять. Якщо зважити на те, яку кількість міцних напоїв вони споживають, то можна припустити, що вони мало не весь день лежать п'яні, як чіп. Незважаючи на це, вони підтримують між собою взаємини своєрідного темного братерства, причому їх об'єднує саме презирство та ненависть до навколишнього світу, наче вони належать до якоїсь іншої й явно кращої для них сфери життя. Їхня зовнішність, особливо ці вирячені очі, (ще нікому не доводилося бачити, щоб бодай один раз вони моргнули) самі по собі дуже відштовхують, а голоси тим більш огидні. Страх бере, коли чуєш їхні співи у церквах ночами, й особливо під час їхніх головних свят або чогось на кшталт урочистих зборів, які влаштовуються двічі на рік – 30 квітня та 31 жовтня.

При всьому цьому вони обожнюють воду і люблять купатися як у річці, так і в гавані. Особливою популярністю користується плавання наввипередки до Рифу Диявола (причому,

схоже, буквально кожен готовий брати участь у таких вельми непростих змаганнях). Коли ж мова заходить про цих людей, то маються на увазі відносно молоді їхні представники; щодо людей похилого віку, – то на них і зовсім страшно дивитися. Іноді, правда, бувають і серед них винятки, себто коли в їхній зовнішності немає абсолютно жодних відмінностей порівняно зі звичайними людьми (наприклад, у того ж таки портъе в готелі). Багато хто пробує дотумкати, що відбувається з отими літніми людьми, і чи не є «інсмутська зовнішність» такою собі своєрідною ознакою якогось захворювання, яке з віком охоплює людину все більше.

Природно, що лише дуже рідкісна недуга здатна викликати з досягненням зрілості настільки великі та глибокі зміни у самій структурі людського тіла, в тому числі деформації кісток черепа. Однак навіть спостерігаючи настільки незвичні наслідки таємничої хвороби, аж ніяк не можна зробити висновки, які наслідки вона має для людського організму загалом. При цьому молодий продавець відверто заявив, що скласти більш-менш цілісне уявлення з цього приводу вкрай складно, адже нікому ще не вдавалося (незалежно від того, скільки часу прожив у Інсмуті) встановити особисті стосунки з кимось із місцевих.

На його глибоке переконання, багато хто з них ззовні ще жахливіші або навіть страшніші за тих, хто хоча б інколи з'являється на людях. Тих узагалі тримають замкненими в особливих приміщеннях. Іноді до людей долинають реально незвичні та моторошні звуки. Подейкують, що портові халупи, розташовані на північ від річки, сполучені між собою підземними коридорами, що дозволило перетворити їх на справжнісінький «мурашник» для таких жахливих почвар. Неможливо навіть припустити, що за чужорідна кров (якщо, звісно, справа саме в ній) тече в їхніх жилах і чому вони стають саме такими. Були випадки, коли вони зумисне приховували своїх старих, якщо до їхнього будинку навідувалися різні урядові чиновники із зовнішнього світу.

За словами мого співрозмовника, немає жодного сенсу розпитувати самих аборигенів про все, що пов'язане з цим місцем. Єдиний, хто іноді встрявав у такі балачки, був старий (хоча і виглядав цілком нормально) дідуган, котрий жив у халупі на північній околиці міста і гаяв свій час, швендяючи неподалік від пожежної станції. Цьому сивому стариганю, котрого звали Зедок Аллен, було дев'яносто шість років, і крім того, що розум його, схоже, з роками помітно ослаб, раніше він мав славу відчайдушного гульця. Це був напрочуд дивний і дуже обережний індивід, котрий до того ж постійно озирався, наче чогось або когось боявся, і в тверезому стані категорично відмовлявся балакати з будь-яким чужинцем. Однак він був майже не в силах встояти перед частуванням на дурняк, а коли напивався, бувало, пускався в спогади і свистячим шепотом описував деякі фантастичні історії зі свого життя. Втім, з подібних балачок можна було вицідити хіба дешицу інформації, що заслуговує на увагу, позаяк усі його історії дуже скидалися на марення причинного, що буває загадковими й уривчастими натяками на неймовірні дива та жахи, які могли бути народжені лише його власною нездоровою уявою. Пиякові ніхто не вірив, і до того ж місцевим жителям дуже не подобалося, що захмелілий часто теревенить із чужинцями, а тому з'являтися з ним на людях, і тим більше – в присутності сторонніх, вдаватися до якихось розпитувань було вельми небезпечно. Можливо, саме від нього і походили всі ці дикі чутки та плітки, які ось уже багато років бентежили люд, котрий заселяв Інмут.

Окремі «прийшли» мешканці міста час від часу також кидали розрізнені, малозрозумілі та двозначні фрази подібного змісту, немов натякаючи на те, що насправді знають набагато більше, ніж кажуть. А тому було цілком імовірно, що між розповідями старого Зедока та потворними аборигенами Інсмута існував якийсь цілком реальний зв'язок. Решта мешканців міста ніколи не виходили з дому після настання темряви просто тому, що *такі були правила*. На додачу тутешні вулиці були настільки брудними та запущеними, що навряд чи котрійсь нормальній людині спаде на гадку думка волочитися по них нічної години.

Щодо ділової активності, то краще прямо визнати: та кількість риби, з якою поверталися рибалки, була просто вражаючою, хоча їм самим це з кожним роком ставало все менш вигідно, оскільки ціни продовжували падати і зростала конкуренція з боку великих підприємств-постачальників. Головним же бізнесом міста залишалася, природно, золотоочисна фабрика, комерційний офіс якої розмістився всього за кілька десятків метрів від того місця, де ми з молодим бакалійником підтримували нашу бесіду. Самого старого Марша теперішнє покоління містян ніколи не бачило, хоча він і виїжджав часом на виробництво, сидячи в закритій і щільно заштореній машині.

Поширювалася ціла купа чуток щодо того, як виглядає Марш тепер. Колись він мав славу мало не чепуруна, і люди стверджували, що він і зараз носить допотопний едвардіанський костюм, достатньо вдало підігнаний до його теперішньої, вкрай потворної фігури. Багато років в офісі всім порядкували його сини, але останнім часом і вони воліли не з'являтися на людях, залишивши провадити справи представникам молодшого покоління родини. Зовні сини та доньки Марша помітно змінилися, особливо старші, і казали, що їхнє здоров'я з кожним роком підупадає.

Одна з доньок Марша була вкрай огидна, схожа на рептилію жінка, котра в надлишку чіпляла на себе всілякі химерні коштовності, виготовлені явно в тих же традиціях, що і загадкова тіара з музею в Ньюберіпорті. Моєму співрозмовнику також не раз доводилося бачити на ній такі прикраси, які, на думку оточуючих, були частиною якогось старовинного скарбу – чи то піратського, чи й зовсім пекельного. Священики й інші церковні служителі (або як вони там себе називали) в особливих випадках натягали собі на голови подібні прикраси, хоча рідко кому вдавалося зустріти такі речі в щоденному житті. Взірців таких коштовностей молодий бакалійник особисто не бачив, хоча, за словами інших людей, їх аборигенам не бракувало.

Марші, так само як і троє старовинних місцевих родів – Вейти, Джілмени й Еліоти, – вели підкреслено відокремлений спосіб життя. Мешкали вони в величезних будинках на Вашингтон-стрит, причому дехто з них – ті, хто були зовні найпотворніші та найогидніші, – ніколи не з'являлися на людях і постійно перебували в прихованих від сторонніх очей притулках. Час від часу надходили повідомлення про смерть того чи іншого члена якоїсь із цих старовинних династій.

Попередивши мене щодо того, що багато міських покажчиків і написів уже зовсім непридатні, а то і зовсім кудись поділися, молодик люб'язно погодився накреслити мені якусь подобу плану міста, вказавши на ньому основні пункти, які могли б привернути мою увагу. Ледве глипнувши на це, я відразу ж уторопав, наскільки неоціненну допомогу може надати мені навіть така імпровізована мапа, і тут же зі словами щирої вдячності сховав її до кишені. Із сумнівом поставившись до кулінарних смаколиків тутешнього ресторану, я обмежився тим, що купив побільше сирних крекерів та імбирних пряників, аби трохи пізніше замінити ними традиційний ленч. Мій план полягав у тому, щоб, потинявшись головними вулицями міста, спробувати погомоніти з кожним, хто ще не належить до числа аборигенів, кого зустріну по шляху, і встигнути на восьмигодинний автобус до Архема.

Саме по собі місто, як я вже встиг переконатися, було типовим взірцем загального занепаду та розпаду громади, однак, не вникаючи в соціологічні проблеми Інсмута, я вирішив обмежитися оглядом його архітектурних пам'яток. Так я і почав свою осмислену, хоча багато в чому і заплутану мандрівку вузькими похмурими нетрями та вулицями. Пройшовши мостом і повернувши в бік одного з бурхливих потоків води, я опинився майже поруч із фабрикою Марша, яка здалася мені на диво тихою як для промислового підприємства такою штибу. Її будівля стояла біля самого краю крутого урвища поруч із мостом і досить недалеко від місця сполучення кількох вулиць (колись, мабуть, була центром суспільного життя міста, але після революції ним стала теперішня міська площа).

Пройшовши вузьким мостом, я потрапив у цілковито безлюдну ділянку, сама атмосфера якої змусила мене мимоволі знітитися. Просіли, а подекуди й обвалилися, притиснулися один до одного двоххилі дахи, відтак утворюючи химерний зубчастий візерунок, над яким височів доволі непрезентабельний обезголовлений шпиль старовинної церкви. У деяких будинках уздовж Мейн-стріт явно хтось жив, хоча основна частина обійсть була давно покинутою. Спускаючись немощеними бічними вуличками, я бачив численні чорні, зяючі віконні діри занедбаних халуп, деякі з яких схилилися набік, загрозливо нависаючи над напівзруйнованими фундаментами. Сам по собі вигляд цих віконних очниць був настільки неприродний і лякливий, що мені вартувало неабиякої хоробрості завернути в східному напрямку та рушити ще далі в бік океанського узбережжя. Моторошні відчуття при вигляді спорожнених будинків наростали навіть не в арифметичній, а швидше в геометричній прогресії в міру того, як збільшувалася кількість різуче старих споруд, що оточували мене, від чого створювалося враження, ніби я опинився в якомусь містечку цілковитого занепаду. Один лише вигляд цих нескінченних вулиць, просочених пусткою та смертю, в поєднанні з масою спорожнених, гнилих, чорних кімнат, відданих на поталу всюдисущим павукам і завійним хробакам, мимоволі породжував атмосферу первісного, тваринного страху та відрази, розігнати яку навряд чи змогла б навіть найжиттєдайніша оптимістична філософія.

Фіш-стріт була настільки ж пустельною, як і Мейн-стріт, хоча й відрізнялася від неї достатком приміщень складів із цегли та каменю, що перебували, варто сказати, в чудовому стані. Майже як дві краплі води, на неї була схожа й Вотер-стріт, із тією лише різницею, що в ній були просторі отвори, звідки починався шлях до портових причалів.

За весь цей час я не зустрів жодної живої душі, якщо не брати до уваги рибалок, котрі сиділи віддалік на хвилерізі, і не почув жодного звуку, крім плюскоту приливних хвиль, що накочувалися на берег гавані, та далекого гуркоту менаксетського водоспаду. Поступово місто починало все більше діяти мені на нерви, і я, повертаючись назад через розхитаний міст на Вотер-стріт, раз по раз нишком озирався назад. Міст на Фіш-стріт, судячи з мапи, був зовсім зруйнований.

На північ від річки почали траплятися ознаки убогого, злиденного життя: в деяких будинках на Вотер-стріт займалися пакуванням риби; зрідка траплялися залатані дахи з ледь димлячими коминами; звідкілясь долинали розрізнені незрозумілі звуки, водночас подекуди стали траплятися скорчені людські постаті, котрі ледве човгали ногами, повільно пересуваючись брудними, немощеними вулицями. І все ж, навіть незважаючи на всі ці слабкі прояви життя, маю визнати, що на мене ця дрібна подоба людського існування справляла ще гнітючіше враження, ніж навіть запустіння південної частини міста. Одна обставина особливо різко впадала в вічі: люди тут здавалися набагато зловіснішими та відрадливішими, ніж у центральній частині міста. Тому я кілька разів спіймав себе на думці, що перебуваю в якомусь фантастично ворожому середовищі, сутність якого, однак, як і раніше, залишалася цілком невловимою для моєї свідомості. Ясно було одне: неприродна, гнітюча напруга місцевих жителів проявлялася тут яскравіше, ніж у глибині міста, й якщо специфічна «інсмутська зовнішність» була не просто віддзеркаленням стану психіки, а справжнісінькою недугою, то варто припустити, що портові райони стали просто притулком найважчих і найзапущеніших випадків таємничого захворювання. Одна обставина, проте, викликала у мене особливо гостре роздратування – це були ті самі розрізнені, примарні, нечіткі звуки, які я чув у найнесподіваніших місцях. За своєю логікою вони начебто мали лунати з житлових будівель, проте дивним чином чулися найкраще саме поблизу явно занедбаних, давно забутих споруд. Там ніби хтось безперервно чимось шкрябав, шелестів, шарудів, а інколи загадково хрипів, тому мені одразу ж пригадалися слова бакалійника про якісь таємничі підземні тунелі. Несподівано я мимоволі задумався про те, як же насправді звучать голоси місцевих жителів. У цьому кварталі мені ще жодного разу не довелося чути людської мови (хоча, відверто кажучи, особливого бажання для цього я й не мав).

Дійшовши лише до двох колись величних, а тепер перетворених на руїни церков на Мейн і Черч-стрит, я поквапився покинути ці мерзенні портові нетрі. Наступною зупинкою моєї подорожі мала б стати площа Нью-Черч-Грін, проте мені чомусь не захотілося знову проходити повз ту церкву, в дверній проїмі якої я помітив примарну постать священника чи пастора в безглуздій сутані та дивній золотій тіарі, котрий так налякав мене. Крім цього, бакалійник наполегливо попереджав мене про те, що церкви і зала Ордену Дагона були саме тими місцями, поруч із якими стороннім показуватися зайвий раз аж ніяк не варто. Тому я продовжив рух по Мейн-стрит, потім завернув у бік центру та нарешті дістався Нью-Черч-Грін із півночі, після чого вступив на територію добряче пошарпаного району колись аристократичних Брод, Вашингтон, Лафает та Адамс-стрит. Незважаючи на те, що ці колись виразно величні міські артерії тепер перебували у вкрай занедбаному та недоглянутому стані, їхній оточений старими в'язами простір все ще зберігав залишки колишньої гідності. Я блукав поглядом по обійстях і помічав, що багато з них перебували в старому вбогому стані, перемежуючись із ділянками засмічених пустирів, проте в двох-трьох вікнах, як мені здалося, я помітив певні ознаки життя. На Вашингтон-стрит стояла низка з чотирьох-п'яти таких будинків, причому кожен перебував у задовільному стані, з дбайливо підстриженими газонами та садами. Найшикарніший із них – із широкими, розташованими терасами квітниками, що тяглися до самої Лафает-стрит, як я здогадався, належав старому Маршу, горезвісному власнику золотоочисної фабрики.

На всіх цих вулицях я не помітив присутності жодної людини і чомусь пригадав, що упродовж блукання містом мені не траплялося на очі жодної собаки чи кішки. Інша обставина, яка не на жарт спантеличила мене на тлі навіть найкраще збережених і доглянутих будинків, – це те, що на всіх їхніх трьох поверхах і навіть у мансардах вікна були щільно запнуті віконницями. Скритність і незрозуміла конспіративність були, мабуть, невід'ємними рисами цього похмурого міста забуття та смерті, хоча мене невідступно продовжувало переслідувати відчуття, що за мною буквально всюди наглядає якийсь потаємний, уважний і немиготливий погляд.

Я мимоволі здригнувся, почувши триразовий удар надтріснутого дзвона зі старовинної дзвіниці, що розташовувалася десь лівіше від мене, і тут же чітко пригадав обриси присадкуватої церкви, звідки долинув цей звук. Прошкуючи по Вашингтон-стрит у напрямку річки, я вступив у нову зону промисловості та торгівлі, що колись процвітала тут. Незабаром я побачив перед собою залишки розвалені фабрики, потім ще кілька аналогічних будівель (у контурах однієї з них підсвідомо вгадувалися залишки залізничної станції, що колись існувала тут), а правіше – критого моста, за яким також були прокладені рейки.

Неподалік від себе я побачив ще один міст, уже звичайний. Явно ненадійна споруда зараз була прикрашена попереджувальним транспарантом, однак я вирішив усе ж ризикнути і знову опинився на південному березі річки, де помічалися ознаки бодай якогось життя. Непримітні особи, котрі мляво тупцяли кудись, крадькома кидали в мій бік криві погляди, тоді як інші зиркали на мене з холодною цікавістю. Безумовно, Інсмут ставав усе нестерпнішим, і тому я попрямував по Пейн-стрит у бік головної площі в сподіванні знайти там хоча б якийсь транспортний засіб, здатний доправити мене до Архема ще до того, як настане година відправлення мого зловісного автобуса, яка здавалася мені неймовірно далекою.

Саме тоді я звернув увагу на напіврозвалену будівлю пожежної станції, яка розташовувалася ліворуч від мене, й одразу ж помітив стариганя з багряною пикою, кудлатою бородою, водянистими очима і в невимовному лахмітті, котрий, теревенячи з двома вельми неохайними, але все ж не схожими на аборигенів пожежниками, сидів на лаві поруч із входом. Я здогадався, що це був Зедок Аллен, той самий ненормальний, мало не столітній пияк.

III

Мабуть, я піддався якійсь несподіваній і збоченій примсі, а може, просто поступився невідомому мені поклику темного та зловісного минулого (у будь-якому разі, я раптово прийняв рішення змінити свої дотеперішні плани). Спершу я мав твердий намір обмежитися в своїх дослідженнях винятково пам'ятниками архітектури, хоча навіть одного цього виявилось досить, щоб у мене виникло палке бажання мерщій забиратися з цього огидного міста загального занепаду та розрухи. І все ж, лише поглянувши на старого Зедока Аллена, я став думати про щось зовсім інше, і це змусило мене мимоволі уповільнити крок.

Я був цілком упевнений у тому, що старигань не зможе розповісти мені нічого нового, хіба що зробить кілька туманних натяків із якихось диких, нелогічних і неймовірних легенд. Більш того – мене чітко попередили, що зустріч та балачки з ним можуть бути вельми небезпечними. І все ж думка про цього давнього свідка гидкого міського занепаду, чий спогади тягнулися від років колишнього процвітання мореплавства та бурхливої промислової активності, здавалася мені настільки спокусливою, що я просто не міг встояти перед перспективою, що несподівано постала переді мною. Зрештою, якими б дивними та божевільними не здавалися ті чи інші міфи, вони, здебільшого, при детальній перевірці виявляються всього лише символами або алегоріями всього того, що відбувалося насправді, а старий Зедок, без сумніву, був живим свідком усього того, що відбувалося в Інсмуті та навколо упродовж останніх дев'яноста років.

Коротко кажучи, цікавість здолала міркування безпеки та здорового глузду, і я з властивою молодим самовпевненістю вирішив, що мені вдасться-таки зібрати розрізнені зернята справжньої історії, відокремивши їх від тієї мішанки словесного сміття, який, як мені здалося, випаде з утроби цього дідуся під впливом добрячої порції віскі.

Я знав, що з ним не варто розпочинати бесіду безпосередньо тут і відразу, оскільки це, безумовно, не зможуть не помітити пожежники, і вони могли б якимось чином завадити реалізації моїх планів. Замість цього я вирішив заздалегідь прихопити пляшку відповідного напою (на щастя, юний бакалійник докладно описав мені місце, де такої продукції не бракувало). Після цього я намірився з підкреслено безтурботним виглядом походжати неподалік від пожежної станції в очікуванні того моменту, коли старий Зедок нарешті вирушить у своє чергове блукання містом без мети. Хлопець також сказав, що старигань вирізняється дивною для його віку невгамовністю та рідко сидить на одному місці більше години, ну, може, двох.

Кварта віскі і справді виявилася цілком легким, хоча і недешевим здобутком, який я знайшов в якійсь брудній крамничці на Елліот-стріт. Обличчя засмальцьованого продавця, котрий мене обслуговував, мало в собі невиразні ознаки горезвісної «інсмутської зовнішності», хоча його манери загалом були достатньо чемними та цілком пристойними. Мабуть, вплинуло довготривале спілкування з життєлюбними покупцями, до числа яких належали водії вантажівок, гендлярі золотом та їм подібні «чужинці», котрі подекуди бували в Інсмуті.

Знову повернувшись до пожежної станції, я побачив, що удача й справді всміхнулася мені: з-за рогу похмурого готелю, котрий стояв на Пейн-стріт і який, як я вже казав, називався «Джілмен-гауз», човгав довготелесий і виснажений Зедок Аллен. Відповідно до заздалегідь розробленого плану, я привернув увагу старого тим, що жваво розмахував тільки-но придбаною пляшкою, і незабаром виявив, що він змінив свій маршрут і тепер волочився вже десь за моєю спиною, з тугою поглядаючи на заповітну приманку. Я ж тим часом звернув на Вейт-стріт і неквапно попрямував до заздалегідь уподобаної глухої ділянки безлюдної вулиці.

Орієнтуючись по саморобній мапі, яку мені люб'язно накреслив юний бакалійник, я впевнено тримав курс на південну частину портових споруд, яку вже мав нещастя навідати цього дня. Єдині, кого помітив мій уважний погляд, були рибалки, що сиділи на віддаленому хвилерізі, а за кілька кварталів у південному напрямку я вже не бачив навіть їх. Там я розрахо-

вував знайти якусь ще збережену лавицю або щось придатне для сидіння, аби побалакати із Зедоком Алленом. Однак ще до того, як я досяг Мейн-стрит, за моєю спиною почулося хрипке, надтріснуте: «Гей, пане!» У відповідь я обернувся, дозволив дідугану нарешті нагнати мене і запропонував хильнути з відкоркованої пляшки.

Продовжуючи прошкувати занедбаною пустою, я став обережно розпитувати свого співрозмовника. Проте незабаром виявив, що розв'язати йому язика було не так легко, як я сподівався. Нарешті я побачив достатньо широкий отвір між будинками, який провадив у напрямку причалів між напівзруйнованими цегляними стінами, що потопали в густих заростях будячиння та іншого бур'яну. Купи порослого мохом каміння біля самої води здалися мені цілком придатними для сидіння, на додачу ця місцина виявилася доволі надійно прихованою від сторонніх поглядів залишками солідного складу, який колись стояв тут. Отож я мав намір приступити до таємної задушевної бесіди зі старим Зедоком, а тому впевнено повів свого супутника до замшілих валунів. Запах тліну та розрухи був сам по собі вельми огидний, а в суміші з дурманом рибного смороду здавався і зовсім нестерпним. Проте я твердо вирішив усупереч будь-яким обставинам досягти наміченої мети. До відходу мого вечірнього автобуса на Архем ще залишалось близько чотирьох годин. Я підсовував старому жадану пляшку, а сам обмежився цілком мізерним сухим пайком, який мав замінити мені традиційний ленч. У своєму частуванні я, проте, намагався дотримуватися певної міри, бо не хотів, щоб хмільна балакучість Зедока переросла в тупе заціпеніння. Приблизно через годину його небалакучість стала поступово танути, хоча старий, як і раніше, на мій превеликий жаль, ухилився від будь-яких спроб спрямувати балачку до тем, пов'язаних із Інсмутом і його вкритим мороком минулим. Він охоче теревенив на теми сучасного життя, продемонструвавши несподівано глибоку поінформованість у тому, про що писали газети, а також виявив явну схильність до філософських повчань, як на сільського мудрагеля.

Отак збігла друга година без мети, я став уже остерігатися, що придбаної мною квартири виявиться замало для досягнення бажаного результату, і поміркував: чи не залишити його тут, а самому збігати ще за однією пляшкою? Аж раптом цілком випадково (аж ніяк не через мої наполягання) свистячий, хрипкий голос старого п'янички змусив мене присунутися до нього майже впритул і напружено вслухатися буквально в кожне вимовлене ним слово. Моя спина була обернена до моря, що тхнуло рибою, тоді як старий сидів обличчям до нього, і, мабуть, щось привернуло до себе його блукливий погляд і змусило пильніше вдивлятися в темну смужку невисокого Рифу Диявола, який то ховався, то раптово знову чітко й навіть заворожливо вигулькував з-під хвиль. Побачене, схоже, викликало у п'янички якесь невдоволення, позаяк він раптом вибухнув потоком лайки, що завершився цілком осмисленим і розумним поглядом. Старигань трохи подався вперед, схопив мене за лацкани плаща і прошипів кілька слів, які я чітко розібрав і запам'ятав:

– Саме так усе й почалося в цьому проклятому місці. З глибокої води все й почалося... Брама пекла – в самій безодні, дна якої жодним лотом не дістати. Лише старому капітану Обеду вдалося це здійснити, бо зміг усе ж знайти щось таке, що виявилось навіть для нього занадто великим, чого на островах південних морів не було.

У той час все у нас тут робилося абияк. Торгівля занепадала, млини перестали давати прибуток, навіть нові. А найкращі наші хлопці полягли у війні 1812 року або загубилися разом із бригам «Еліза» чи баржею «Рейнджер», що Джілмену належали. В Обеда Марша було три кораблі – бригантина «Колумбія», бриг «Гетті» і барк «Королева Суматри». Він був єдиний, хто плавав Тихим океаном і гендлював із Ост-Індією, хоча Есдрас Мартін на своїй шхуні «Малайська наречена» ходив навіть довше – аж до самого двадцять восьмого року.

Ніхто тоді не міг тягатися з капітаном Обедом. О, старе сатанинське поріддя! Ха-ха! Я пам'ятаю ще ті часи, коли він проклинав наших хлопців за те, що ходять у християнську церкву й узагалі терпляче та покірно несуть свій хрест. Любив повторювати, що їм слід знайти собі

кращих богів, як ті, котрі в Індії живуть. І тоді боги, нібито в обмін на поклоніння, принесуть багато риби і по-справжньому відгукнуться на наші благання.

Метт Еліот, його перший напарник, надміру балакучий, був проти того, щоб хлопці вдалися до поганства. Багато розповідав про острів на схід від Таїті, на якому повно всіляких кам'яних руїн, таких старих, що й світ ще не бачив. Подібно до тих, що лежать у Понапе (це в Мікронезії), але лише з різьбленими мармизами, схожими на ті, що на острові Пасхи. І ще там був один маленький острівець, після вулкана залишився, і на ньому також залишилися руїни, тільки різьба там уже інша була, а руїни всі такі, немов давним-давно під водою перебували, і картинки, різьблені на них, – суцільні чудовиська; всі химерно порізані...

Так от, той Метт торочив, що тамтешні мешканці виловлюють стільки риби, скільки їхня утроба вмістити може. А ще всі носять золоті браслети, якісь брязкальця, а на головах химерні прикраси – золоті, на кшталт тих, що знайшли на руїнах на тому маленькому острові. Чи то рибо-жаби, чи то жабо-риби, але всі в різних позах і взагалі випростані, як люди. І неможливо було дізнатися у них, звідки вони все це взяли. Матроси ж усе дивувалися, як це вони можуть стільки риби наловити, коли навіть на сусідньому острові її немає. Метт довго мізкував над цим, і капітан Обед також. Останній помітив ще тоді, що багато молодиків із цього острова раптом кудись зникають. А людей похилого віку там узагалі майже немає. І ще йому здалося, що багато хто з тамтешніх хлопців якісь дивні пики мають, навіть гірші за тубільців-канаків².

Та потім Обед все ж дістався до правди. Не знаю, як він це зробив, але після цього став крамарювати з ними в обмін на ті золоті штуkenції, що вони носили. Дізнався, звідки вони всі родом, і чи не можуть принести ще таких же золотих прикрас. Аж врешті почув від них історію про їхнього старого вождя Велекеа (так вони його називали). Ніхто не міг, за винятком капітана Обеда, дістатися до цих жовтолицих чортів, і лише він міг читати їхні душі, як книжки. Хе-хе! Ніхто тепер мені не вірить, коли про це розповідаю, та й ви, також, мабуть, не повірите, хоча, бачу, маєте таке ж гостре око, як було в Обеда.

Шепотіння старого стало майже нечутним, але мене всередині аж теліпало від його зловісних і, здавалося, цілком щирих слів, хоча я й тямив, що все це могло здаватися маячнею пияка.

– Так от, сер, Обед дізнався, що там були такі люди, котрих на Землі ще ніхто не бачив. А навіть якщо хтось і почує про них, все'дно нізащо не повірять. Схоже на те, що ті ж канакі (або як їх там звали) віддавали своїх хлопців і дівчат у жертву якимось істотам, які жили під водою, натомість отримували, чого душа забажає. А зустрічалися вони з цими істотами на маленькому острові, де були ті руїни, малюночки з рибо-жабами на цих істот схожі. Й узагалі – це з них малювали. Може, вони були чимось на кшталт морських людей, від яких походять усі ці байки про русалок. Під водою у них буцімто були всілякі міста, а цей острів вони якось підняли з дна моря. Схоже, в кам'яних будинках ще мешкали якісь живі істоти, коли острів так раптово піднявся на поверхню.

Саме тому канакі й вирішили, що ті під водою живуть. Побачили їх і дуже перелякалися тоді, а потім угоду уклали, хоча давно це вже було...

Ці тварюки любили, коли люди приносили їм себе в жертву. Століттями їх хапали, але з часом забули шлях нагору. Що вони робили зі своїми жертвами – про це вам нічого не скажу, та й Обед також, мабуть, не той чоловік, кого про це треба питати. Але тубільцям це все одно було вигідно, бо коли важкі часи переживали, нічого в них не виходило. Своїх жертв віддавали двічі на рік – напередодні травня і Дня Всіх Святих, прискіпливо та регулярно. І ще віддавали їм якісь різьблені дрібнички, які самі ж виготовляли. А ці істоти давали їм натомість риби досхочу, схоже, вони її їм із усього моря заганяли, а також золоті або дуже схожі на золоті брязкальця й усілякі речі.

² *Канакі* – корінні народи Меланезії, які проживають у Новій Каледонії, де становлять 45 % населення.

Ну, так от, як я казав, вони зустрічалися з цими істотами на тому вулканічному острові – на каное пливли туди, прихопивши свої жертви. А назад привозили золоті прикраси. Спочатку ці істоти ніколи не виходили на головний острів, але з часом і туди стали навідуватися. Схоже на те, що їм дуже хотілося поріднитися з місцевими тубільцями – навіть разом стали веселитися на великі свята – напередодні травня і Дня Всіх Святих. Розумієте, схоже на те, що вони можуть жити, як у воді, так і на суходолі – амфібії (так, здається, це називається). Канаки сказали їм, що хлопці з інших островів можуть перебити їх, якщо дізнаються про всі ці справи, але ті сказали, що їм байдуже і що вони, якщо заманеться, можуть самі знищити всю людську расу подібно до того, як одного разу це здійснили якісь Старійшини, ким би вони там не були. Але зараз їм цього не треба, тому й поведуться собі спокійно, коли хтось припливає на острів.

Коли справа дійшла до спарювання з цими рибо-жабами, то канаки спочатку пручалися, але потім дізналися щось таке, від чого інакше поглянули на цю справу. Начебто з'ясувалося, що люди нібито завжди були споріднені з морською звіриною, що й людина колись вийшла з моря, тому треба влаштувати всього лише невеличку операцію, щоб усе повернулося на свої місця. Вони й сказали канакам, що якщо потім з'явиться потомство, то спочатку, поки молоде, воно буде схоже на людей. А з часом стануть усе більше схожими на цих істот, поки нарешті зовсім не подадуться під воду, щоб навічно жити там. І найважливіше в усьому цьому те, що як тільки вони стануть рибами і будуть жити під водою, то перетворяться на безсмертних. Й істоти ці самі по собі буцімто ніколи не вмирили, хіба що їх убивали в якійсь сутичці.

Ну, так от, сер, схоже на те, що Обед якось дізнався, що в жилах цих канаків тече риб'яча кров від цих глибоководних істот. Коли вони старіли й у них починали з'являтися «риб'ячі» ознаки, то більше не виходили на люди, поки не наставав час, коли вони назавжди могли жити в морі. Були серед них і ті, хто не так помітно був схожий на тих істот, а дехто й узагалі ніколи не досягав тієї стадії, щоб піти під воду, але з основною частиною відбувалося саме те, що й казали ці істоти. Ті, хто народжувалися схожими на риб, видозмінювалися дуже швидко, а ті, хто були майже, як люди, іноді доживали на острові до сімдесяти років і навіть більше, хоча часом і вони спускалися під воду, щоб, як то кажуть, потренуватися в плаванні. Ті, хто назавжди спускалися під воду, іноді поверталися, щоб навідати тих, хто залишився на суходолі, й іноді виходило, що людина розмовляє зі своїм прапра... – одне слово, древнім прадідом, котрий покинув землю кілька століть тому.

Після цього всі вони забули, що таке смерть, хіба що гинули у війнах із племенами сусідніх островів, та й про пожертви підводним богам. Або хіба ще коли отруйна змія вкусить чи чума яка вразить, перш ніж вони встигнуть спуститися під воду. Загалом, стали вони чекати, коли ж із ними станеться перетворення, яке насправді виявилось не таким уже й страшним. Просто поміркували та вирішили, що те, що набували, набагато цінніше за те, що при цьому втрачали. Та й сам Обед, як я втямив, також дійшов такого ж висновку, коли гарненько поміркував над історією, яку розповів їм той Велекеа. Що ж до останнього, то він був одним із небагатьох, у кому зовсім не було риб'ячої крові, бо належав до королівського роду, який одружувався лише з такими ж шляхетними особами із сусідніх островів.

Велекеа показав і роз'яснив йому багато заклять і ритуалів, які треба здійснювати, коли маєш справу з морськими істотами, а також показав декотрих парубків у селі, котрі вже почали поступово втрачати людську подобу. Але самих тварин, які в морі живуть, не показав жодного разу. Наприкінці він подарував йому якусь смішну штуkenцію (на кшталт чарівної палички чи що), зроблену зі свинцю або чогось подібного, і сказав, що за її допомогою можна буде приманювати рибу, звідки заманеться. Вся суть полягала в тому, щоб кинути її у воду та промовити потрібне закляття. Велекеа дозволив користуватися нею по всьому світу, й якщо комусь десь знадобиться риба, то зможе будь-якої миті наловити її стільки, скільки захоче.

Метту вся ця історія дуже не сподобалася, і він хотів, аби Обед тримався подалі від цього острова. Але капітан тоді вже запав на цю затію, оскільки виявив, що може задешево скупову-

вати золото, причому в такій кількості, що доведеться зайнятися цим бізнесом усерйоз. Так тривало багато років поспіль, і Обед отримав стільки золота, що навіть зміг побудувати свою фабрику саме на тому місці, де був старий млин Вейта. Він вирішив не продавати золото в тому вигляді, в якому воно до нього потрапляло, тобто в цих цяцках, оскільки могли виникнути усілякі питання. І все ж члени його екіпажу іноді продавали потай якусь дрібничку, хоча він і взяв з них слово мовчати. Та й сам іноді дозволяв своїм жінкам щось носити, лише вибирав, щоб було схоже на людські прикраси.

Так от, усе тривало до тридцять восьмого (мені тоді було сім років), коли Обед виявив, що від тих остров'ян майже нікого не залишилося. Схоже на те, що люди з інших островів відчували, звідки вітер дме, і вирішили взяти все це під свій контроль. Хтозна, може, вони й прибрали всі ті чарівні знаки, які, як казали самі морські істоти, були для них важливішими понад усе. Люди вони були побожні, а тому не залишили там каменя на камені – ні на головному острові, ні на маленькому вулканічному островці, крім хіба лише найбільших руїн, до яких і підступитися було важко. У деяких місцях там потім знаходили такі маленькі камінчики, ніби талісмани чи що, а на них намальовано було те, що зараз називають, здається, свастикою. Може, це були знаки самих Старійшин. Усі хлопці того племені розійшлися хто куди, від золотих речей також жодних слідів не залишилося, а про самих цих канаків навіть словом боялися обмовитися. Взагалі стали торочити, що на тому острові ніколи не було якихось людей.

Для Обеда все це, певна річ, було страшним ударом – бачити, як занепало все його махлярство. Та й по всьому Інсмуту рикошетом відбилося, бо за часів мореплавства якщо капітану жилося добре, то і команда почувалася незле. Більшість моряків зовсім зажурилися і стали списуватися на берег. Але й там пуття було мало, бо риболовля занепадала, та й млини, можна сказати, майже не працювали.

Ось тоді Обед і став паплюжити всіх і проклинати на чому світ стоїть за те, мовляв, що вірили в свого християнського Бога, та щось не дуже він їм допоміг за це. А потім узявся розповідати їм про інших людей, котрі молилися іншим богам, а за те отримували все, що душі було миле. І ще сказав: якщо знайдеться гурт кремезних хлопців, котрі погодяться піти за ним, то він спробує зробити так, аби знову з'явилися і золото, і риба. Звісно, вони плавали з ним на «Королеві Суматри», бачили ті острови і тому петрالی, про що мова. Спочатку їм не дуже хотілося зустрічатися з тими істотами, про яких вони стільки чули. Але оскільки самі вони нічого до пуття не знали, то поступово стали вірити Обеду та питати його, що треба зробити, щоб усе стало, як і раніше, щоб їхня віра принесла їм те, чого прагнули.

У цьому місці дідуган зовсім стих, став щось майже беззвучно бурмотіти собі під ніс і впав у стан напруженої та явно боязкої задуми. Час від часу він тривожно поглядав собі через плече, а іноді спрямовував нервовий погляд у бік чорного рифу, що маячив віддалік. Я спробував було заговорити з ним, але той нічого не відповів, і я збагнув, що треба дозволити йому допити пляшку.

Як не дивно, мене страшенно зацікавили всі ці божевільні небилиці, оскільки, як мені здавалося, вони віддзеркалювали вульгаризовані алегорії, що ґрунтувалися на всіх життєвих перипетіях Інсмута, а в подальшому, прикрашені багатою уявою, підкріплювалися уривками зі старовинних легенд. Звісно, я й на секунду не допускав думки про те, що його розповідь мала під собою якесь реальне підґрунтя. І все ж варто було визнати, що ця розповідь була наповнена цілком непідробним жахом, бодай із тієї простої причини, що в ній згадувалися дивні ювелірні прикраси, настільки явно схожі на зловісну тіару, яку я бачив у Ньюберіпорті. Можливо, ці коштовності справді привозили з якогось далекого й усамітненого острова, й аж ніяк не можна було виключати, що автором усіх цих диких подробиць був не мій пияк, а сам покійний капітан Обед.

Я простягнув Зедокові пляшку, і він видудлив її до останньої краплі. Мені було дивно спостерігати, що алкоголь, схоже, анітрохи не хапав старого, оскільки в його голосі зовсім

не відчувалося характерних для закоренілих п'яниць глухих, хрипких ноток. Він обливав горлечко пляшки і сховав її до кишені, після чого став кивати і щось ледь чутно нашіптувати собі під ніс. Я схилився ближче до нього, намагаючись упіймати хоч слово, і мені здалося, що під густими пожовклими вусами промайнуло щось подібне до сардонічної посмішки. Він і справді щось казав, і мені вдалося якось розчутити все, що він бурмотів:

– Бідний Метт... він завжди був проти цього... намагався перетягнути хлопців на свій бік, а потім у розмовах із пастором... все було даремно... спочатку вони прогнали з міста протестантського священика, а потім і методистського. З того часу я жодного разу не бачив нашого несамовитого Беккока, котрий заправляв парафіянами-баптистами. О, Господи, ще дочекаються вони гніву твого! Сам я тоді ще зовсім малюком був, але все одно бачив і чув усе, що там діялося. Дагон і Ашторет – Сатана і Вельзевул... Ідоли Канаану та філістимлян... страхи вавилонські... Мене, мене, текел, уфарсін...

Він знову замовк, і за поглядом його водянистих очей я збагнув, що спирт таки брав своє – старий уже був п'янючий як чіп. Однак варто було мені легенько поторсати його за плече, як той із несподіваною жвавістю обернувся до мене і знову взявся бурмотіти щось майже нерозбірливе:

– Ну що, не повірили мені, егеж? Хе-хе-хе, але тоді скажіть, друже, навіщо капітан Обед і двадцяті його хлопців взяли собі звичку плавати глухими ночами до Рифу Диявола і хором виспівувати там свої пісеньки, та так гучно, що за відповідного вітру їх можна було навіть почути в місті? Ну що, зможете мені на це відповісти? І ще скажіть, навіщо він завжди кидав у воду якісь важкі предмети, причому по інший бік рифів, на глибині, де їхня підводна частина спадає в безодню, та таку, що ще нікому не вдавалося дна дістати? Спитаєте, що він зробив із тією свинцевою штукенцією, яку йому дав Велекеа? Що скажете, юначе? І що вони там репетували, коли збиралися напередодні травня і ще напередодні Дня Всіх Святих, га? І чому нові церковні пастори, колишні матроси, носять свої дивовижні шати та натягають на голову всякі золоті прикраси на кшталт тих, що привозив капітан Обед? Що зможете на все це мені відповісти?

Зараз його водянисті очі зиркали на мене майже вороже, палаючи маніакальним блиском, а брудна сива борода навіть виблискувала, немов наелектризована. Старий Зедок, схоже, зауважив, як я мимоволі відсахнувся, бо тут же зловісно захихотів:

– Хе-хе-хе! Ну що, починаєте мізкувати? Може, хотіли б опинитися на моєму місці в ті дні, коли я ночами видивлявся у море, стоячи на даху свого будинку? І потім, скажу я вам, маленькі діти завжди люблять підслуховувати, тому я був у курсі всього, про що подейкували в ті часи, що торочили про капітана Обеда і тих хлопців, котрі плавали на риф! Хе-хе-хе! А що ви скажете про ту ніч, коли я потай узяв старий батьківський бінокль на дах і побачив, що весь риф усіяний якимись блискучими істотами, які, як тільки зійшов місяць, одразу ж пострибали у воду? Обед із хлопцями тільки ще пливли на човні, а ті тварюки вже зістрибнули у воду, причому з іншої, глибоководної сторони рифу, і більше не повернулися... Що б ви сказали, якби самі опинилися на місці цуценяти, який бачив усі ці постаті, що зовсім не були людськими?.. Ну, як вам це?.. Ха-ха-ха!..

У старого, схоже, починалася істерика, а мене раптом стало теліпати від тривоги, що незрозуміло звідки нахлинула на мене. Потім він опустил свою криву лапу мені на плече, й я втямив, що він також відчайдушно тремтить, причому аж ніяк не від нестримних веселощів.

– Уявіть собі, що однієї ночі ви бачите, як Обед подався до рифу на своєму човні, навантаженому чимось великим і важким. А наступного дня всі дізнаються, що з одного будинку зник молодик. Гей! Чи бачив хто хоча б раз після цього Гірема Джілмена чи Ніка Пірса, або Луелла Вейта, чи Едонірама Саузвіка, або Генрі Гаррісона? Ехе-хе... Ці істоти спілкувалися за допомогою знаків, які подавали руками... а руки, схоже, спритні були...

Так от, сер, саме тоді Обед і став знову витикатися на люди. Люди бачили на трьох його доньках такі прикраси, яких у них ніколи не було, та й димок став курітися над його фабрикою. Інші хлопці також розкошували – риби в гавані стало, хоч греблю гати, і бачили б ви, які пароплави з вантажем ми споряджали перед їхньою відправкою до Архема, Ньюберіпорта та Бостона. Саме тоді Обед знову відновив стару залізницю. Кілька рибалок із Кінгспорта почули про небачені улови тутешніх хлопців і навідалися сюди на своєму шлюпі. Та тільки згодом всі вони кудись зникли, і з того часу їх більше ніхто не бачив. Ось тоді наші хлопці й організували отой «Езотеричний орден Дагона», купивши для нього будівлю старої масонської ложі... Хе-хе-хе-хе... Метт Еліот був масоном і заперечував проти того, щоб будинок продавали їм, але незабаром і він кудись завівся.

Пам'ятаєте, я казав, що спочатку Обед нічого не хотів змінювати в житті острів'ян-канаків? Гадаю, що спочатку у нього і на гадці не було займатися якимось схрещуванням із цим племенем, – йому не треба було вирощувати людей, котрі підуть під воду заради безсмертного життя. Все, що йому було треба, – це золото, за яке він був готовий платити навіть більшу ціну. А ті, *інші*, також начебто якийсь час цим обмежувалися...

Сорок шостого в місті, проте, стали над дечим замислюватися. Занадто часто стали зникати люди, дуже вже дикі стали читати проповіді на недільних збіговиськах і надто багато балачок велося про той риф. Здається, й я також доклав до цього свою руку – розповів членові міської управи про те, що бачив із даху свого будинку. Якось вони, тобто Обед та його хлопці, організували на рифі щось на кшталт сходин, і до мене долинула якась стрілянина, яку вели між кількома човнами. Наступного дня Обед і ще тридцять двоє його людей опинилися у буцегарні, а всі навколо подекували, в чому там річ і яке звинувачення їм можуть висунути. Ісусе Христе, якби хоч хтось зміг зазирнути наперед!.. Бодай на кілька тижнів, упродовж яких ніхто не зникав і нікого не кидали в море.

Зедок усе більше виявляв ознаки страху й втоми. Тому я дав йому можливість трохи перепочити, хоча мимохідь із тривогою зиркав на годинник. Наближався час припливу, і посилене шелестіння хвиль, здавалося, частково привело його до тями. Особисто я був навіть радий цьому, позаяк сподівався, що на великій воді не так різко буде відчуватися огидний запах риби.

Тим часом я знову став уважно дослухатися до його шепотіння.

– Тієї жахливої ночі... я побачив їх. Я знову опинився на своєму даху... їхнє скупчення... мало не цілі юрмиська вкривали своїми тілами поверхню всього рифу, а потім попливли через гавань у бік гирла річки Менаксет... Боже, що творилося тієї ночі на вулицях Інсмута!.. Вони гупали в наші двері, але батько не відчиняв... Юрби вмираючих... постріли та зойки... лемент на старій площі та центральному майдані в Нью-Черч-Гріні – ворота в'язниці розчахнуті... якась відозва... чи зрада... все це назвали чумою, коли люди увійшли досередини та виявили, що половини наших хлопців бракує!.. Ніхто не врятувався, лише ті, хто були з Обедом, і ще *ті істоти*, або ким там вони були... А потім усе заспокоїлося, хоча більше свого батька я ніколи не бачив...

Старий важко сапав, чоло його вкрилося рясним потом, рука, що стискала моє плече, напружилася.

– На ранок усе прояснилося, адже після них залишилися сліди... Обед узяв усе під свій контроль і повідомив, що має намір багато що змінити... Сказав, що інші також будуть молитися з ними призначеної години, а в деяких будинках з'являться – як він їх назвав – *гості*... Їм хотілося змішатися з нашими людьми, як вони вчинили з канаками, і ніхто не міг зупинити їх. Далеко зайшов цей Обед... немов зовсім сказився. Торочив, що вони принесуть нам усе – рибу, скарби. Але й ми мусимо дати їм усе, чого забажають...

Зовні ніби нічого й не змінилося, тільки нам доводилося поводитися з цими чужинцями зовсім сумирно, якщо, звісно, хотіли жити.

Усім нам довелося присягнути на вірність Ордену Дагона... А потім настала черга другої та третьої присяг, які дехто з нас також склали. За все це вони могли надати якусь послугу або нагородити чимось особливим – золотом або чимось інше. Та чинити опір їм було марно – адже їх там, під водою, цілі орди. Зазвичай вони не підіймалися на поверхню і не чіпали людей, але якщо щось спонукало їх до цього, то впоратися з ними не було змоги. Ми не дарували їм різьблених амулетів, як це робили тубільці з південного моря, адже не знали, що їм треба, бо канаки не відкривали ні перед ким своїх таємниць.

Від нас вимагали лише регулярно приносити їм когось у жертву, постачати всілякими дикими дрібничками та ще давати притулок у місті – тоді вони були готові дати нам спокій. І ще вони ненавиділи сторонніх, чужинців, аби чутки про них не просочилися за межі міста. Новій людині спершу треба було помолитися за них. Так усі ми й опинилися в цьому Ордені Дагона. Зате діти ніколи не вмирили, а просто поверталися назад, до *матері Гідри та батька Дагона*, від яких ми всі колись народилися... *Ia! Ia! Kтулху фгтфнг! Ф'тглюї мг лв'нафг Kтулху Р'льєг вгаг-нагл фгтанг...*

Старий Зедок швидко впадав у стан прострації, а я продовжував сидіти, затамувавши подих. Нещасний старигань – до яких галюцинацій довів його хміль, і до всього ще й це навколишнє запустіння, розвал і хаос, розтросивши настільки багатий на вигадки розум! Незабаром він застогнав, і по його поораних глибокими зморшками щоках заструменіли сльози, що губилися в густій бороді.

– Боже, що ж довелося мені побачити відтоді, коли я був п'ятнадцятирічним хлопчиком! *Мене, мене, текел уфарсін!* Як зникали люди, як вони вкорочували собі життя... Коли чутки про це досягали Архема, Іпсвіча та інших міст, там вважали, що ми тут усі з глузду з'їхали, ось як ви зараз вважаєте, що я також збожеволів... Але, Боже милий, що мені довелося побачити за своє життя! Мене б уже давно порішили за все те, що знаю, однак я встиг промовити другу присягу Дагона, тому мене не можна чіпати, якщо тільки їхній суд не визнає, що я свідомо розповів про те, що знаю... Але третю присягу я не складу – швидше здохну, ніж зроблю це...

А потім, приблизно коли почалася громадянська війна, стали підростати діти, які народилися після того сорок шостого року, так, дехто з них... Я тоді дуже перелякався і ніколи більше після тієї жахливої ночі не підглядав за ними і більше ніколи їх не бачив, адже за все життя всього надивився. Ні, жодного разу більше не бачив нікого. А потім пішов на війну, й якби мені вистачило тоді клепки, то нізащо б не повернувся в ці місця! Подався б потім світ за очі куди подалі... Але хлопці написали мені, що справи йдуть загалом незле. Це, мабуть, тому, що після шістдесят третього в місті постійно перебували урядові війська. А як тільки війна скінчилася, знову настали лихі часи. Люди стали розбігатися – млини не працювали, магазини закривалися, судноплавство припинилося, гавань немов задихалася, залізниця також зупинилася. Але вони... вони ніколи не переставали плавати вгору й вниз річкою, туди-сюди, постійно прибуваючи зі свого проклятого сатанинського рифу – і з кожним днем усе більше вікон забивали, а з будинків, в яких начебто ніхто не мав жити, лунали якісь звуки...

Люди з інших місць часто розповідають про нас усілякі бздури – та й ви також, якщо послухаєш ваші запитання, либонь, їх чули. Подейкують про всілякі дивні речі, які їм начебто то там, то тут ввижаються, або про прикраси, які невідь-звідки взяли і неясно з чого зроблені. Але щоразу ніхто не каже нічого конкретного. Ніхто нічому не вірить. Усі ці золоті коштовності називають піратським скарбом, кажуть, що люди в Інсмуті хворі або взагалі не при собі. А ті, хто живе тут, також намагаються рідше зустрічатися з незнайомцями та чужинцями, хутко випроводити їх звідсіля, радять менше пхати носа куди не слід, особливо у вечірній час. Собаки завжди гавкали на них, коні відмовлялися везти, хоча коли машини з'явилися – все ніби знову стало нормально...

Сорок шостого капітан Обед узяв собі нову дружину, яку ніхто в місті жодного разу не бачив. Подейкували, що він начебто сам не хотів, та *вони* змусили, а потім прижив від неї трьох

дітей: двоє ще молодими кудись зникли, а третя, дівчина, зовні зовсім нормальна, як усі, навіть до Європи їздила вчитися. Обед потім видав її за одного одуреного хлопця з Архема, котрий ні про що навіть не здогадався.

Але на великій землі з інсмутськими хлопцями ніхто не бажає тепер мати справу. Барнаба Марш, котрий зараз керує справами фабрики, онук Обеда і його першої дружини, а його батько Онесіфор, старший син Обеда, – також одружився з однією з *них*, причому відтоді її ніхто більше не бачив.

Зараз для Барнаби саме настав час перетворення. Повіки на очах зімкнути вже не може, та й весь змінюється. Кажуть, одяг він ще носить, але вже скоро спуститься під воду. Може, вже і пробував – вони так чинять для розминки, чи щось таке, а вже потім спускаються остаточно. На людях його не бачили вже вісім, а то й усі десять років. Не знаю, як із ним живе його бідна дружина, бо вона сама родом із Іпсвіча, а його років п'ятдесят тому мало не лінчували, коли намагався за нею упадати. Сам Обед помер сімдесят восьмого, та й від наступного за ним покоління також у живих нікого вже не залишилося – діти від першої дружини переселилися в кращий світ, а решта... Бозна-що...

Гуркіт приливних хвиль ставав усе гучнішим, і в міру посилення припливу настроїв старого поступово змінювався із сентиментальної сльозливості до настороженості, ба навіть страху. Час від часу він робив паузи у розповіді й усе так само озирався або глипав у бік рифу, і, незважаючи на всю абсурдність його оповіді, я не міг позбутися відчуття, що також поділяю його неспокій.

Затим голос пияка зазвучав голосніше, якимось пронизливіше, немов намагався за рахунок напруження голосових зв'язок хоч трохи себе підбадьорити.

– Ну, а ви самі чому немов води у рот набрали? Як вам особисто почувається в такому місті, де все гние та розвалюється, за забитими дверима хтось шурхоче, крекче, свистить, повзає темними льохами та горищами, а вам раз по раз хочеться озирнутися? Га? Чи подобається щоночі чути якесь завивання, що долинає з боку зали Ордену Дагона, і здогадуватися, які звуки домішуються до цього виття? До душі чути всі ці співанки, що долинають напередодні травня і в День Усіх Святих із боку нашого жакливого мису? Як вам усе це? Чи вважаєте, що старий зовсім схибнувся, га? Так от, скажу вам, друже, що все це – ще не найгірше!

Зараз Зедок уже майже верещав, причому шалені інтонації його голосу починали всерйоз мене лякати.

– І не треба витріщатися на мене *такими очима!* Я сказав Обеду Маршу, що він потрапить до пекла і назавжди там залишиться! Хе-хе... У пеклі, та й по всьому! І до мене йому не дістатися, бо я нічого *такого* не зробив і нікому ні про що не розповів...

А ви, юначе?... Гарзд, якщо раніше нікому не розповідав, то вам зараз повім! А ви сидіть спокійно і слухайте, атож, слухай мене, синку, бо я про це ще нікому не розповідав... Я сказав, що після *тієї ночі* ніколи більше за ними не підглядав, але я все одно дещо дізнався! Хочеш дізнатися, що таке справжнє жакіття, га? Так от, справжнісіньке жакіття – не те, що ці морські чорти вже зробили, а що вони лише *мають намір* зробити! Вони роками приводили до міста свої створіння, яких підіймали із самих морських глибин... Останнім часом, правда, стали трохи рідше це робити. Будинки, що стоять на північ від річки між Вотер і Мейн-стрит, просто кишать ними – лише чортами і тими, кого вони притягнули за собою. І коли вони будуть готові... точніше, коли *вони підготуються*... Чуєш мене?! Кажу тобі, я знаю, що це за почвари, я бачив їх однієї ночі, коли... Ег... агтг... аг! Е'агтг...

Крик дідугана вирвався настільки несподівано і був наповнений таким нелюдським страхом, що я ледь не зомлів. Його очі, спрямовані повз мене в бік смердючого моря, були готові буквально вилізти з орбіт, тоді як на обличчі закарбувався жак, гідний персонажа грецької трагедії. Кістлява рука стариганя із жакливою силою вп'ялася мені в плече, але він сам навіть не ворухнувся, коли я також обернувся, щоб поглянути, *що ж таке* він там уздрів?

Мені здалося, що я не бачу нічого особливого. Хіба що смуга припливної хвилі в одному місці трохи оголилася і немов раптово затягнулася дрібними брижами, тоді як хвилі, що оточували її, були однаково рівними та гладенькими. Але тепер уже сам Зедок гарячково затряс мене, й я обернувся, щоб побачити, в яку маску трагічного жаху перетворилося його обличчя, і крізь тремтливе шепотіння нарешті прорвався справжній голос:

– Геть звідси! Забирайся швидше! Вони побачили нас, – утікай і рятуй своє життя! Не гай ні хвилини, бо тепер *вони вже знають...* Мерщій давай драга з цього міста...

Ще одна важка хвиля вихлюпнулася на остов існуючого колись причалу, що тепер обсіпався, і негайно ж приглушене шепотіння дідугана переросло в новий нелюдський, що студить кров, зойк:

– Е... яагггг!.. Ігааааа!..

Перш ніж я встиг хоча б трохи отямитися, він послабив хватку, відпустив моє плече й очманіло кинувся в бік вулиць, трохи забираючи на північ, щоб обігнути руїни стіни старого складу.

Я знову глипнув на море, але тепер там уже точно нічого не було. Відтак піднявся, вийшов на Вотер-стрит і поглянув уздовж неї в північному напрямку, хоча там, схоже, вже не залишилося й сліду Зедока Аллена.

IV

Чи вдасться мені описати той настрій, який справив на мене цей епізод – болісний, жалюгідний, але водночас божевільний, якийсь гротескний, що вселяв відчуття непередаваного жаху? Парубок з бакалійної крамниці попереджав мене, що може статися *щось таке*. І все ж реальність перевершила всі мої очікування, викликавши в душі почуття цілковитого сум'яття та глибокої тривоги. Якою б наївною не здавалася мені почута історія, явна щирість тону та непідробний страх Зедока передалися й мені, викликавши неспокій, що все більше посилювався, злившись воедино з моєю колишньою відразою до цього міста і до похмурої тіні гріха та погібелі, що зависла над ним.

Можливо, пізніше мені вдасться ретельно просіяти всю отриману інформацію та відібрати з неї крихти істини, відокремивши їх від нашарувань історичних алегорій. Хоча тоді мені хотілося лише одного – принаймні на якийсь час викинути все це з голови. На щастя, час призначеного від'їзду наближався з втішною невідворотністю – мій годинник показував чверть по сьомій, тому я спробував налаштувати свої думки на цілком нейтральний і практичний лад, і хутко пошкандибав пустельними вулицями в напрямку готелю, щоб забрати свій багаж і сісти на довгоочікуваний автобус, який мав вирушати рівно о восьмій.

Незважаючи на те, що золотаве світло втомленого літнього сонця надавало стародавнім дахам із обсіпаними коминами відтінку якоїсь романтичної принади і навіть умиротворення, я чомусь раз по раз боязко озирався. Що й казати, я палав бажанням якомога швидше покинути цей пропахлий смородом та оповитий страхом Інсмут і дуже сподівався на те, що в місті все ж знайдеться ще якийсь автобус, крім того, яким керував зловісний на вигляд чоловік з прізвиськом Сарджент. Утім, незважаючи на весь свій поспіх, я все ж інколи озирався на всі боки і помічав, що буквально з кожного тихого закутка вулиць, що оточували мене, відкривався вид на якусь примітну архітектурну деталь, тим більше що за приблизними підрахунками мені цілком мало б вистачити півгодини, щоб подолати відстань, яка відділяла мене від готелю.

Вивчаючи накреслену для мене бакалійником імпровізовану мапу міста та намагаючись знайти маршрут, яким мені до цього ще не доводилося скористатися, я замість уже знайомої мені Марш-стрит вирішив дістатися до міської площі іншою вулицею. Вже на підході до неї я помітив кілька розрізнених гуртів якихось людей, котрі, як мені здалося, про щось потай перешіптувалися між собою. А потім, досягнувши площі, я побачив, що біля дверей «Джилмен-гаузу» зібралася величенька юрба ледачої на вигляд публіки. Поки я отримував свій багаж, вони, здавалося, не зводили з мене своїх вирячених, немилотливих очей, тому я щиро, хоча багато в чому й безпідставно, сподівався на те, що вони не стануть моїми супутниками в майбутній подорожі.

Десь незадовго до восьмої з'явився гуркотливий автобус, в салоні якого сиділо троє пасажирів. Коли він зупинився, один із хлопців з підкреслено грізним виглядом підійшов до водія, котрий вийшов на тротуар, і пробурмотів йому кілька нерозбірливих слів. Після цього Сарджент виволік із салону пакети з поштою та газетами і пішов у фойє готелю, тоді як пасажир – та ж трійця, яку я мав можливість спостерігати вранці у Ньюберіпорті – почовгали до тротуару й обмінялися кількома гортанними словами з неробами, котрі стояли там, причому те, що мені вдалося почути з їхніх реплік, ніяк не було схоже на англійську мову. Я піднявся в салон і зайняв те саме місце, на якому їхав сюди. Проте ще до того, як мені вдалося там влаштуватися, знову з'явився Сарджент, узявся щось бурмотіти своїм хрипким, надтріснутим і загалом доволі мерзенним голосом.

Як незабаром з'ясувалося, мені страшенно не пощастило. За його словами, щось трапилося з двигуном: поки їхав із Ньюберіпорта, все начебто було гаразд, а тепер він чхає і не заводиться, тому поїхати цим автобусом до Архема не вдасться. На жаль, швидко відремонтувати

його немає можливості, а крім нього, в місті зараз немає жодного вільного транспорту, яким можна не те що до Архема дістатися, а й узагалі кудись виїхати за межі Інсмута. Сарджент ще якийсь час бідкався, проте мені не залишалось нічого іншого, як заночувати в заїзді Джілмена. Хтозна, може, мені вдасться домовитися про прийнятну ціну за номер, однак це і справді залишалось єдиним, що я міг вчинити в цій ситуації.

Охоплений гіркою тугою від такого несподіваного краху всіх моїх планів і відчайдушно ненавидячи саму думку про те, що доведеться заночувати в цьому затхлому, напівтемному місті, я зійшов із автобуса і знову увійшов у вестибюль готелю, де похмурий і доволі дивний нічний клерк поінформував мене, що я можу зупинитися в номері 428.

Він містився на передостанньому поверсі і, за його словами, був достатньо просторим, ціна зовсім невисока, всього долар за добу.

Пригнічуючи в собі всі спогади про те, що мені довелося почути у Ньюберіпорті про цей готель, я розписався в книзі для гостей, заплатив долар і дозволив порт'є віднести свою валізу. Після цього й сам поплентався вслід за понурим слугою нагору, подолавши три прольоти сходів, що дуже скрипіли, і пройшовся запилюженими коридорами, в яких, як мені здалося, не помічалось жодних ознак життя. Кімната, що призначалась мені, виявилась вельми аскетичною – з найпростішими дешевими меблями та двома вікнами, що виходили на доволі темний, облямований невисокою цегляною стіною внутрішній дворик. Трохи вище панорама тяглася в західному напрямку старих дахів, а за ними на відстані маячили простори заболоченої сільської місцевості. У дальньому кінці коридора розмістилася лазничка – гнітюче, мало не античних часів приміщення зі старомодним мармуровим умивальником, бляшаним обігрівачем, тьмяною електричною лампою та поцвілими дерев'яними панелями, що ледь прикривали водогінні труби.

Оскільки було ще не темно, я знову вийшов на майдан і озирнувся в пошуках місця, де можна було б повечеряти, як і раніше помічаючи на собі вкрай недружні погляди тутешніх зівак. З урахуванням того, що крамниця знайомого бакалійника була вже зачинена, мені довелося скористатися послугами того самого ресторану, який спершу я відкинув. Згорблений, вузькоголовий чоловічок із майже звичними для мене вираченими некліпними очима та плосконоса дівчина з неймовірно тлустими та незграбними руками взяли мене обслуговувати. На своє чимале полегшення, я виявив, що основна частина продуктів, якими користувалися в цьому закладі, складалася з консервів і розфасованих пакетів.

З мене вистачило миски овочевого супу з крекерами. Відразу після цього я повернувся до свого сумного покою, попередньо купивши у похнюпленого порт'є вечірню газету, що раніше лежала на прилавку, й якийсь засиджений мухами журнал.

Коли стало смеркати, я ввімкнув хирляву електричну жарівку, що висіла над узголів'ям дешевого металевого ліжка, і спробував продовжити розпочате раніше читання. Мені хотілося чимось зайняти свій мозок, оскільки я усвідомлював, що не відчую жодного задоволення, якщо стану і далі мучити себе думками про всю потворність цього стародавнього, поїденого слідами гнилі міста, тим паче що я все ще перебував у його повній владі. Шалена історія, яку мені довелося почути з вуст старого п'янички, аж ніяк не обіцяла приємних снів, тому я вирішив, що чим швидше забуду його дикі водянисті очі, тим краще.

Крім цього, я вирішив не надто зосереджувати свою увагу на тому, що невідомий мені фабричний інспектор розповів касирові залізничного вокзалу в Ньюберіпорті про «Джилмен-гауз» і примарні голоси його нічних мешканців. Було б набагато краще і спокійніше також витіснити зі своєї свідомості образ того чоловіка в тіарі, котрого я помітив у чорній проймі дверей місцевої церкви – ця особа наповнювала мене таким жахом, що нові спогади про неї заподіяли б моєму розуму зайві та зовсім непотрібні страждання. Можливо, мені й справді вдалося б відволіктися від настільки безрадісних думок, якби мене не оточувала атмосфера готельного номера, неприваблива та затхла. Саме ця могильна пліснява в поєднанні з усепо-

никним смердючим запахом риби, яким, здавалося, просочене все місто, знову і знову підштовхували мій стомлений розум до думок про смерть і тлін...

Інша обставина, яка викликала у мене неабиякий неспокій, полягала в тому, що з внутрішнього боку дверей моєї кімнати не було жодного засуву чи гачка. Колись щось таке існувало, про що чітко свідчили сліди, які залишилися від шурупів, однак порівняно недавно пристрій чомусь відкрутили. Швидше за все, він зламався – в такому занедбаному приміщенні буквально на кожному кроці зустрічалися якісь дефекти та несправності. Дещо розсерджений цією обставиною, я взявся оглядати кімнату і незабаром, на свій чималий подив, виявив дверну засувку, що лежала на шафі для білизни, причому, судячи з розташування отворів на ній і на дверях, мені здалося, що це була саме та, яку нещодавно зняли. Щоб бодай трохи відволіктися від похмурих роздумів і переживань, я взявся прилаштувати засувку на колишнє місце, для чого скористався портативним і напрочуд зручним набором інструментів, в який входила і викрутка, і з яким я ніколи не розлучався під час своїх мандрівок. Засувка і справді стала точно на своє колишнє місце, й я полегшено зітхнув, коли виявив, що зможу перед сном надійно замкнути ці двері. Річ була навіть не в тому, що я мав якісь реальні застереження з цього приводу. Просто, перебуваючи в закладах такого штибу та класу, завжди приємно мати перед очима хоч якийсь атрибут, будь-що, нехай навіть найпримітивніший символ безпеки. На двох бічних дверях, що сполучали мій номер із сусідніми, засувки були на місці, але я все ж подбав про те, щоб як слід підгвинтити шурупи, що утримують їх.

Роздягатися я так і не наважився, лише зняв плаща, краватку та взуття і намірився читати доти, доки сон остаточно не зморить мене. Вийнявши з валізи кишенькового ліхтарика, я переключив його до кишени штанів, аби мати можливість зиркнути на годинник, якщо несподівано прокинуся серед ночі.

Сон, проте, ніяк не приходив. Коли я припинив аналізувати свої думки, то, на власне невдоволення, виявив, що немов мимоволі дослухаюся до чогось цілком незбагненого й одночасно моторошного. Схоже, розповідь того інспектора все ж справила на мене гнітючіше враження, ніж мені здавалося раніше. Я знову спробував було читати, але незабаром виявив, що не здатен сприйняти і рядка.

За якийсь час мені здалося, що й справді чую розмірене скрипіння сходинок і мостин, що долинає з коридора, наче там хтось повзе, і мимоволі здивувався тому, що саме такої пізньої години кімнати готелю раптом стали заповнювати мешканці. Голосів, правда, чути не було, і до мене раптом дійшло, що підлога скрипить якимось незвично, немов по ній пересувається людина, або навіть кілька людей, що намагаються ступати якомога тихіше, буквально крадькома. Мені це, безумовно, не сподобалося, й я усерйоз засумнівався, чи варто в такій ситуації взагалі намагатися заснути. Як я вже встиг переконатися, місто було заселене химерними індивідами, до того ж, наскільки вдалося дізнатися, тут вже ставалися випадки загадкового зникнення людей. Чи не був цей готель узагалі саме закладом такого гатунку, де людину запросто можуть закатрупити, – хоча б заради грошей? (Щодо мене, правда, навряд чи можна було сказати, що я купаюся в розкоші та набитий грішми.) Або, може, місцеві жителі таким диким способом висловлюють свою неприязнь до прибульця, котрий чомусь привернув їхню увагу? Чи не могли мої сьогоднішні прогулянки, що супроводжувалися регулярним зазіранням у саморобну мапу, викликати їхню підвищену увагу до моєї скромної персони? Я спіймав себе на думці, що й справді, схоже, перебуваю у вельми нервозному стані, якщо навіть цілком випадкове скрипіння мостин у коридорі навівають на мене такі думки, й усе ж із жалем подумав про те, що неозброєний...

Нарешті я відчув, як тягар утоми, в якому, однак, не було навіть натяку на сонливість, став занадто важким, отож я замкнув вхідні двері на ключ, потім на нещодавно встановлену засувку, вимкнув світло та ліг на жорстке, нерівне ліжко, попередньо, як і задумав, знявши краватку та черевики. У нічній тиші кожен слабкий шерех здавався мало не оглушливим, крім

цього, моя свідомість буквально потопала в потоках хаотичних і напрочуд неприємних думок. Я вже став шкодувати про те, що вимкнув світло, однак почуття безмірної втоми не дозволяло мені знову піднятися та підійти до вимикача. Після достатньо довгого та відчайдушно тривалого очікування я знову почув скрипіння сходів і мостин у коридорі, яке змінилося м'яким, але пекельно знайомим звуком, що виявився ніби зловісним завершенням усіх моїх тривожних очікувань. У мене не було сумніву в тому, що хтось намагається – обережно, боязко, нечутно – відімкнути двері ключем.

Можливо, мої відчуття від усвідомлення цього знаку явної загрози виявилися не настільки загостреними, як того можна було у такій ситуації очікувати, але сталося це з тієї простої причини, що своїми попередніми неясними страхами я вже частково підготував свої нерви до такого струсу. Начебто без особливої на те підстави я весь цей час був, можна сказати, напоготові, що явно надало мені певної переваги в нових і наразі не до кінця зрозумілих мені умовах реальної небезпеки. І все ж я не міг не визнати, що перехід від розмитого та неконкретного передчуття біди до реального сприйняття її ознак справив на мене справді вражаючий вплив, який потужним ударом звалився на мій стомлений розум. Мені якось навіть на гадку не спало, що такий шурхіт міг бути всього лише результатом просто банальної людської помилки, і все, про що я міг подумати в ті хвилини, зводилося лише до чиєїсь зловісної цілеспрямованості. А тому я застиг, скутий смертельним жахом, і тривожно чекав, який же наступний крок зробить мій невидимий і непрошений гість?

За якийсь час обережне шарудіння стихло, й я почув, як хтось відчинив двері до суміжної, розташованої з північного боку від мене кімнати, після чого випробування на міцність пройшли вже двері, які сполучали цей номер із моїм. Переконавшись у безуспішності своїх спроб – засувка, на щастя, витримала, – загадковий гість, поскрипуючи мостинами, залишив приміщення. Незабаром вся ця послідовність дій і звуків повторилася, але вже з боку південного від мене покою: знову м'який скрегіт ключа або відмички в замку, сіпання клямки дверей і неголосне поскрипування кроків, що віддаляються. Цього разу слух підказав мені, що таємничий зловмисник пішов коридором у бік сходів і став спускатися ними: він, вочевидь, збагнув, що всі його зусилля так і залишаться марними, а тому облишив (принаймні на якийсь час), свої спроби, безумовно намірившись обміркувати ситуацію, що склалася.

Та готовність, із якою я вже за кілька секунд узявся до розробки конкретного плану дій, свідчила про те, що внутрішньо я давно був готовий до такої загрози, що насувалася, й упродовж кількох годин підсвідомо готувався до можливої втечі. Я відразу ж збагнув, що не слід чекати повторення з боку підступного незнайомця спроб проникнути до мого номера або, тим більше, сподіватися на те, що мені якимось чином вдасться протистояти такому вторгненню. Замість цього треба мерщій наживати п'ятами! Перше, що я мав зараз зробити, – це за можливості покинути готель, причому не сходами і через вестибюль, а якимось іншим шляхом.

Нечутно вставши з ліжка, я засвітив ліхтарик і підійшов до настінного вимикача лампи, що висіла над ліжком, аби в темному промінні її світла розіпхати по кишенях найпотрібніші мені речі для подальшої втечі без багажу.

Почулося клацання, однак нічого не сталося – електрику, схоже, відімкнули. Я відразу збагнув, що в дію ввели якийсь спрямований проти мене зловісний і достатньо широкомасштабний план, хоча суть його, як і раніше, вислизала від мого розуміння. Я все так само стояв і клацав марним тепер вимикачем, коли мій слух знову розрізнув неголосне та приглушене поскрипування, що долинало звідкілясь ізнизу, й як мені здалося, чийсь голоси. За кілька секунд я, однак, уторопав, що глибокі низькі звуки навряд чи були природними людськими голосами, оскільки хрипке, грубе гарчання й абсолютно незрозуміле булькання не мали жодного стосунку до нормальної людської мови. Водночас мені знову пригадалося те, що сказав той фабричний інспектор про звуки, що долинали до нього вночі, коли він також перебував у цьому напівзруйнованому, огидному готелі.

Скориставшись ліхтарем, я засунув до кишені якісь особисті речі, начепив капелюха та навшпильки пройшов до вікна, щоб оцінити свої шанси до втечі саме цим шляхом. Усупереч існуючим офіційним розпорядженням, пожежної драбини з цього боку готелю не було, а тому під вікнами мого покою на четвертому поверсі виднівся лише забрукований простір внутрішнього дворика. Праворуч і ліворуч до готелю примикали якісь давні та настільки ж старі цегляні будівлі явно нежитлового призначення. Їхні похилі дахи стояли на відносно невеликій (у будь-якому разі – цілком доступній для стрибка) відстані. Щоб досягти краю будь-якої з цих будівель, мені, проте, потрібно було перебувати в кімнаті, віддаленій від моєї власної на кілька номерів праворуч або ліворуч, і мій розум одразу ж приступив до опрацювання варіантів того, яким чином я зміг би дістатися до потрібного переміщення.

Про те, щоб вийти в коридор, природно, не могло бути й мови. Мало того, що внизу відразу ж почули б звуки моїх кроків, але могло взагалі статися так, що двері в потрібну мені кімнату будуть замкнені. Таким чином, своєї мети я міг би досягти (якщо її взагалі можна було досягти) лише проходячи через відносно не такі міцні внутрішні двері, що сполучають кімнати одну з одною, трошачи при цьому замки та засувки силою свого корпусу та плечей, які мали б діяти, як таран. Такий план дій здався мені цілком прийнятним із урахуванням хиткості та слабкості всіх тутешніх конструкцій і засувів, хоча я й усвідомлював, що таку операцію не вдасться провести цілком безгучно. Я розраховував на стрімкість просування, а також на те, що переслідувачі не встигнуть розгадати мій задум і відрізати шляхи до втечі, раніше за мене відімкнувши відмичкою двері потрібної мені кімнати. Свої власні двері я попередньо забарикадував зсередини за допомогою невеликої шифоньєрки, яку пересунув повільними кроками, намагаючись діяти якомога тихіше. При цьому я усвідомлював, що реальні шанси на порятунок у мене незначні, а тому загалом був готовий до будь-якої халепи. По суті, навіть якби мені вдалося досягти дахів тих будівель, це все одно не гарантувало успіху, позаяк після цього треба було ще спуститися на землю та покинути саме місто. Щоправда, я розумів, що сусідні будинки були явно порожні та перебували в стані безмежної розрухи, причому на кожному їхньому поверсі зяяли чорні віконні діри.

Згадавши структуру мапи, намальованої молодим бакалійником, я збагнув, що найкращим шляхом до втечі буде маршрут, який пролягає в південному напрямку. А тому вирішив почати з дверей, які вели саме до південної сусідньої кімнати. Ще кілька секунд витратив на з'ясування того факту, що відчинялися вони, на жаль, до мене. А коли відімкнув свій засув і виявив, що з іншого боку його дублює такий самий, причому замкнений, то й зовсім переконався в їхній цілковитій непридатності як полігону для випробування моєї фізичної сили. Подумки викресливши зі своєї свідомості цей напрямок для втечі, я, тим не менше, став обережно присувати до цих дверей ліжко, оскільки не виключав, що прориватися до мене можуть і звідти також.

Північні двері відчинялися, на щастя, від мене, тому я вирішив, навіть переконавшись у тому, що вони також замкнені на засув із протилежного боку, що буде краще саме на них спробувати удачі. Якби мені вдалося досягти дахів будівель на Пейн-стріт і щасливо спуститися на землю, то, можливо, я й зміг би прослизнути через внутрішній дворик та сусідні або протилежні забудови й опинитися на одній із сусідніх вулиць. У будь-якому випадку я мав намір насамперед досягти Вашингтон-стріт, а потім якомога швидше покинути район міської площі. При цьому мені, за можливості, краще уникати Пейн-стріт, оскільки саме на ній розташувалася пожежна станція, яка могла бути відчинена навіть уночі.

Перебираючи подумки всі ці варіанти, я окинув поглядом сумне та жалюгідне море прогнилих дахів, що розкинулося піді мною, зараз освітлене променями майже повного місяця. Праворуч від мене панораму перетинало чорнюше гирло річки, до якого немов приклеїлися споруди спорожнілої фабрики та колишньої залізничної станції. А ще далі простягалася бездіяльне полотно залізниці та автострада на Ровлі, які тяглися через рівнинну заболочену міс-

цевість. Із сухими острівцями землі, порослої хирлявим чагарником. Ділянка, що виднілася ліворуч від мене, порізана притоками річки, здавалася ближчою, а вузька дорога на Іпсвіч тьмяно виблискувала в місячному сяйві. З мого боку готелю не було видно місцини, що тягнеться на південь, в напрямку Архема, хоча саме туди я і мав намір надалі просуватися.

Я все ще перебував у стані безплідних роздумів над тим, коли саме мені здійснити атаку на північні двері й як найкраще це вчинити, щоб вийшло не надто гамірно, як несподівано помітив, що глухе бурмотіння, що долиняло звідкілясь ізнизу, замінило нове та гучніше скрипіння мостин. Крізь фрамугу вхідних дверей досередини кімнати проникли слабкі, тремтливі промені світла, а підлога коридора протяжно застогнала під навалою громіздкого переміщення вантажу. Приглушені голоси з кожною секундою звучали все чіткіше і незабаром змінилися дуже рішучим гупанням у двері.

На якусь мить я затамував подих і завмер на місці. Здавалося, що минула ціла вічність, але мої ніздрі відразу підказали мені, що всюдисущий і нудотний запах риби якось раптово зміцнів, немов згустів, набувши особливої різкості та виразності. Незабаром гупання повторилося, цього разу це були вже гучніші та триваліші удари. Я збагнув, що настав час діяти, тож швидко відсунув засувку північних дверей і всім тілом навалився на них. У вхідні двері тим часом уже відчайдушно тарабанили, і я щиро сподівався, що ці звуки заглушать гуркіт, який справляв я. Одного разу почавши свої спроби зламати двері, я вже не міг зупинитися, трошчачи тонку перегородку і не звертаючи уваги на біль у лівому плечі та струс всього тіла. Міцність цих дверей перевершила мої очікування, однак я наполегливо продовжував свої потуги. Барабанний гуркіт у вхідні двері між тим усе посилювався.

Нарешті моя перешкода не витримала, хоча і відбулося це з таким оглушливим тріском, що зовні його просто не могли не почути. У цю ж мить під нищівними ударами захиталися і двері мого номера, і водночас у шпаринах для замків вхідних дверей сусідніх зі мною кімнат зловісно заскреготіли ключі. Увірвавшись до суміжного приміщення, я одразу кинувся до вхідних дверей і встиг замкнути засувку ще до того, як істоти, що перебували в коридорі, встигли відімкнути замок. Проте навіть зробивши це, я не міг не почути, як зовнішній замок вже третіх дверей – тих самих, із вікна яких я мав намір стрибнути на дахи будинків, що тяглися внизу, також намагаються відімкнути ключем.

На якусь мить мене охопив відчай, оскільки опинитися в замкнутому приміщенні, взагалі позбавленому вікон (а саме таким виявився мій теперішній притулок), я вважав цілковитою поразкою. Мене поглинула хвиля майже божевільного, непередаваного страху, але в ту мить мій погляд упав на освітлені променем ліхтаря сліди, залишені на запилюженій підлозі тим самим таємничим зайдою, який не так давно намагався проникнути звідси в мою кімнату. Вслід за цим я, все ще не позбувшись відчуття безнадії, що охопила мене, машинально рвонув до протилежних сполучних дверей, накинувся на них, щоб розтрити так само, як і попередні. Й якщо лише засувка на вхідних дверях у ній, як і на дверях у цю, другу кімнату, виявиться цілою, то я встигну замкнутися зсередини, перш ніж їх устигнуть відімкнути ключем із коридора.

Доля змилювала мене дати мені невеликий перепочинок, оскільки сполучні двері переді мною були не лише не замкнені, а й узагалі розчахнуті навстіж. За якусь секунду я влетів до третього покою і тут же підпер плечем вхідні двері, які саме починали відчинятися досередини. Мій несподіваний опір явно застиг зловмисника зненацька – він різко відсахнувся, тож я зміг без зусиль вставити засув у призначене йому місце на одвірку дверей. Зупинившись і намагаючись бодай трохи відхекатися, я почув, що удари по двох сусідніх дверях дещо ослабли, зате почувлися збуджені голоси з боку тих бічних дверей, які я підпер каркасом ліжка. Я второпав, що мої переслідувачі все ж увірвалися в південну кімнату і тепер енергійно намагалися зламати сполучні двері між нею та моєю тимчасовою криївкою. Проте одночасно з цим я знову почув характерний звук ключа, що обертається, причому долинав він уже з боку вхідних две-

рей наступної, розташованої на північ від мене кімнати, і тут же втямив, що саме звідси варто чекати найреальнішої загрози.

Північні сполучні двері були широко відчинені, але у мене не було часу перевіряти стан засувки біля входу, оскільки в замку його вже також став обертатися ключ. Все, що мені залишалося зробити, – це замкнути обоє сполучних дверей праворуч і ліворуч від мене, і підсунути до них уже знайомі предмети – до одних шифоньерку, а до іншої каркас ліжка. На додачу до всіх цих заходів я підтягнув до вхідних дверей масивний мармуровий умивальник. Певна річ, я чітко усвідомлював усю ненадійність таких укріплень і все ж сподівався, що вони хоча б недовго протримаються, і таким чином я матиму можливість вилзти у вікно і спуститися на дахи будівель, що виходили на Пейн-стріт. Однак навіть у такий відчайдушний момент найжахливіший страх у моїй душі викликали аж ніяк не сумніви в надійності моїх тимчасових бастионів – ні, мене буквально починало трясти при одній лише думці про те, що за весь цей час ніхто з моїх переслідувачів не промовив і навіть не пробурмотів на тлі безперервного, захеканого сопіння, бурчання та приглушеного завивання та гавкання – жодного людського слова!

Пересунувши меблі та кинувшись до вікна, я почув гомін, що рушив коридором у напрямку північної від мене кімнати, який ще більше стривожив мене. Й одночасно я зауважив, що звуки ударів із південного боку стихли. Стало ясно, що основна частина моїх супротивників вирішила сконцентрувати зусилля на доволі кволій і неміцній сполучній перегородці, зламавши яку, вони отримали б доступ безпосередньо до мене. Місячне сяйво за вікном достатньо яскраво освітлювало лінію будинків, і, мигцем глипнувши на них, я збагнув, що похила й якась слизька поверхня дахів, на один із яких я планував приземлитися, робила мій стрибок вельми ризикованим вчинком. Зваживши складні обставини, я зупинив свій вибір на тому вікні, яке розташовувалося південніше, і намірявся спуститися на внутрішній схил даху, після чого доповзти до найближчого слухового вікна. Звісно, я усвідомлював, що, навіть опинившись усередині однієї зі старих цегляних споруд, мені все одно не уникнути переслідування. Й усе ж я сподівався на успіх, маючи намір загубитися в незліченних зяючих дверних отворах будинків і затемнених внутрішніх двориках, після чого, врешті-решт, дістатися Вашингтон-стріт і вислизнути з міста у південному напрямку.

Удари по північних сполучних дверях супроводжувалися жахливим гуркотом, і я побачив, що тонка дерев'яна панель почала тріскатися. Без сумніву, переслідувачі роздобули та притарабанили якийсь масивний предмет і стали діяти ним, як тараном. Як не дивно, підпора з ліжка наразі трималася, тож у мене з'явилася можливість випробувати свій шанс на порятунок.

Лише підійшовши до вікна впритул, я виявив, що воно має важкі оксамитові фіранки, що чіпляються за жердину вшитими в них бронзовими кільцями, і що віконниці із зовнішнього боку забезпечені масивною засувкою, яка виступає назовні. Прагнучи максимально убезпечитися перед обличчям майбутнього достатньо небезпечного стрибка, я різко смикнув за фіранки, і вони, а разом із ними і сама жердина, звалилися на підлогу; після цього я зачепив два кільця за виступ засувки та викинув тканину назовні. Важкі складки опустилися на прилеглий дах, після чого я переконався, що і кільця, і жердина цілком витримують вагу мого тіла. Таким чином, чіпляючись за фіранки, як за таку собі імпровізовану мотузьяну драбину, я став спускатися донизу, залишаючи позаду огидний і сповнений усіялої мерзоти заклад, який називали «Джілмен-гаузом».

Сяк-так ступивши на розхитані пластини шиферу похилого даху, я шпарко, навіть жодного разу не послизнувшись, досяг найближчого зяючого чорного отвору слухового вікна. Поглянувши на вікно готелю, яке покинув кілька секунд тому, я помітив, що воно залишалося, як і раніше, неосвітленим і порожнім, тоді як десь віддалік на північ, за розбитими димарями, виднілися вогні зали Ордену Дагона, що зловісно блищали, а також колишніх баптистської та методистської церков, контури яких одразу ж чітко та грізно спливали в моїй свідомості. У внутрішньому дворіку піді мною, здавалося, не було ні душі, тому я продовжував жити

боязку надію втекти звідси ще до того, як буде оголошена загальна тривога. Посвітивши ліхтариком в отвір слухового вікна, я не виявив під ним сходів; утім, висота була незначною, тому я вхопився за його краєчок і став сповзати вздовж цегляної стіни, після чого, розтиснувши руки, приземлився на запилюжену та захаращену зогнелими пачками та діжками підлогу.

Приміщення, в якому я опинився, мало дуже огидний вигляд. Проте мені було вже не до вражень та емоцій, а тому я мерщій кинувся до сходової клітки, на яку натрапив промінь мого ліхтарика, встигнувши при цьому все ж мигцем зиркнути на годинник на руці – він показував другу ночі. Сходи відчайдушно скрипіли, але загалом здавалися достатньо надійними, тому я прожогом чкурнув униз і, минувши другий поверх, обладнаний під якусь подобу комори або хліву, опинився на першому. Там панувало цілковите запустіння, і тому кожен мій крок гучно відлунював. Нарешті я досяг нижнього холу, в дальньому кінці якого побачив ледь помітний світлий прямокутник, який, як я збагнув, мав позначати дверний одвірок, що виходить на Пейн-стрит. Попрямувавши, однак, у протилежний бік, я встановив, що задні двері також відчинені, негайно кинувся до них і, перелетівши через п'ять кам'яних сходинок, опинився на порослій травою бруківці внутрішнього дворика.

Місячне сяйво сюди не проникало, однак я і без нього міг цілком орієнтуватися навіть без ліхтарика. У деяких вікнах «Джілмен-гаузу» можна було розрізнити слабкі проблески світла, і мені здалося, що я навіть смутно чую приглушені голоси, що долинають ізсередини. Обережно ступаючи в напрямку Вашингтон-стрит, я виявив кілька розчахнутих навстіж дверей і прошмигнув у перші із наміром таким чином вибратися назовні. Коридор за ними виявився темним, але коли я досяг його протилежного кінця, то виявив, що двері, які виходять на вулицю, забиті наглухо. Тоді я вирішив перевірити наступну будівлю і став продиратися назад у бік внутрішнього дворика, але, ледь дійшовши до порога, заляк на місці.

У цю саму мить із розчахнутих дверей «Джілмен-гаузу» вивалилася чимала юрба, що складалася з вельми сумнівних на вигляд істот – у темряві гойдалися запалені ліхтарі, а повітря оголошувалося низькими, хрипкими вигуками, в яких не було нічого навіть приблизно схожого на англійську мову. Рухалися вони, треба сказати, вельми нерішуче, і, як я незабаром, на власне полегшення, виявив – абсолютно не уявляли собі, куди я міг подітися. І все ж мене знову охопив справжнісінький жах при вигляді цих практично нерозпізнаних в деталях вкрай відразливих істот, але однаково зсутулених, які човгали ногами. Найгірше було те, що в одному з них я упізнав постать, одягнену в уже знайомі мені дивні шати і з тіарою на голові...

Коли натовп став розтікатися по внутрішньому дворику, я відчув новий напад страху. А раптом мені так і не вдасться знайти в цій будівлі вихід на вулицю? Запах риби зводив мене з розуму, й я став серйозно остерігатися, щоб від усього цього смороду не звалитися непри- томним. Навпомацки пробираючись у напрямку вулиці, я відчинив двері до холу і зайшов до порожньої кімнати, віконні прорізи якої були затулені віконницями, хоча рам на самих вікнах не було. У лічені секунди я вибрався назовні, після чого ретельно й обережно повернув ступки в попереднє положення.

Отже, я опинився на Вашингтон-стрит і першої миті не побачив на ній якоїсь живої душі і жодного вогника, якщо не брати до уваги диска місяця, що білів над головою. Водночас я явно розрізняв хрипкі голоси, які долинали з кількох боків, відлуння кроків і якесь дивне ляскання, що аж ніяк не було схоже на людські кроки. Мені не можна було втрачати навіть секунди. Я чітко уявляв собі напрямок подальшого просування і дуже зрадів, що ліхтарі на стовпах не світилися (а це доволі часто спостерігалось ночами в небагатих провінційних містечках). Деякі звуки долинали звідкілясь із півдня, хоча я мав твердий намір просуватися саме в цьому напрямку. Крім цього, я знав, що на моєму шляху трапляться чимало порожніх будинків, у відчинені двері яких я завжди зможу прошмигнути, рятуючись від можливих переслідувачів.

Ішов я швидко, м'яко ступаючи та намагаючись триматися ближче до напівзруйнованих каркасів будинків. Втративши під час поспішного спуску з вікна готелю свого капелюха і ціл-

ком розпатланий, я, навіть при зустрічі з випадковим перехожим, мав чимало шансів залишитися невпізнаним. На Бейтс-стрит я шугонув було в сяючий вестибюль одного з будинків, але, натрапивши там на дві незграбні постаті, тут же знову опинився на вулиці та почав наближатися до якогось перехрестя. У цій дільниці я ще не встиг побувати, але на мапі молодого бакалійника вона була позначена як доволі небезпечна, тим більше, що в світлі місяця я був тут, як на долоні. Я не став намагатися обійти це місце стороною, оскільки будь-які обхідні шляхи загрожували втратою дорогого часу, а також перспективою опинитися на ще освітленішому місці. Найрозумнішим було просто і відкрито перетнути його, що я і зробив, намагаючись максимально імітувати човгання корінних мешканців Інсмута та благаючи Господа лише про те, щоб на шляху не виявилось жодного їхнього живого представника, принаймні з числа моїх гонителів.

Я не мав ні найменшого уявлення про те, наскільки великими були масштаби дій і чисельність моїх переслідувачів, так само, як і те, яку мету, крім мого піймання, вони при цьому переслідували. У місті вже позначалися перші невиразні ознаки якоїсь активності, однак я розраховував на те, що чутки про мою втечу з готелю ще не встигли отримати широкого поширення. Я вже знав, що достатньо скоро мені доведеться звернути на якусь іншу вуличку, яка б вела в тому ж напрямку, оскільки допетрав, що той натовп, який навідався за мною до готелю, буде, як і раніше, намагатися мене знайти. До того ж я, либонь, добряче наслідив у тому старому будинку, відтак можна було встановити, яким чином я вибрався на вулицю.

Відкритий простір, як я і припускав, виявився добре освітленим, і в його центрі я побачив залишки якоїсь оточеної залізною огорожею клумби. На щастя, поблизу мене нікого не було, хоча з боку міської площі продовжував долітати дивний і все наростаючий чи то гул, чи то гуркіт. Сусідня Сауз-стрит виявилася дуже широкою і трохи під ухил вела безпосередньо до берегової лінії, звідти відкривалася достатньо велика панорама морської гладі, і я щиро сподівався, що звідти ніхто не спостерігає за тим, як я перетинаю яскраво освітлене місячним сьйвом місце.

Наразі ніщо не заважало моему просуванню, і жоден звук не давав підстав підозрювати, що гонителі наближаються. Озирнувшись, я мимоволі й усього лише на якусь секунду уповільнив крок, аби поглянути вздовж вулиці в бік моря, що становило зараз собою чудову панораму, яка купалася в променях місячного сьйва. В далечині, за лінією хвилерізів, виднілася темна розмита смужка Рифу Диявола, і, поглянувши на нього, я не міг не згадати ті зловісні легенди, які мені довелося почути за останні півтори доби – байки, в яких ця низка зазубреного каміння поставала як справжнісінька брама в царство бездонного жаху та незбагненого каліцтва.

Тієї ж миті, зовсім несподівано для себе, я побачив на віддаленому рифі зрадливі блиски світла. У тому, що вони були цілком реальними, я не мав ніяких сумнівів, тому вони знову пробудили в моєму розумі сліпий страх, що не піддається жодному раціональному осмисленню. М'язи тіла миттю напружилися, готові до стрімкого та панічного ривка вперед, і лише якась підсвідома обережність та напівгіпнотична завороженість втримали мене від поспішних дій. На довершення до цього моторошного видовища я побачив, як схожі спалахи світла вириваються також із куполоподібного даху «Джілмен-гаузу», що маячив на північний схід позаду мене – це була серія розділеного цілком визначеними проміжками миготіння, яке, поза будь-яким сумнівом, було відповідними сигналами. Намагаючись стримати низку імпульсів, що змінують один одного, і ще раз усвідомивши всю непривабливість свого нічим не захищеного, відкритого для можливого огляду розташування, я хутко, але, як і раніше, відчайдушно зачовгав ногами далі, водночас намагаючись не випускати з поля зору той пекельний і зловісний риф, поки контури Сауз-стрит залишали мені можливість глипати в бік моря. Що означала вся ця загадкова процедура – я не мав найменшого поняття, хоча і можна було припустити, що вона була складовою частиною якогось дивного ритуалу, котрий мав стосунок до Рифу Диявола. Крім цього я не виключав, який група людей, яка прибула на непоміченому мною кораблі, з

якогось дива висадилася на цих зловісних каменях. Незабаром я став повертати ліворуч, огинаючи хирляві залишки згасаючої рослинності, все так само споглядаючи на освітлений примарним сяйвом літнього місяця океан і спостерігаючи за загадковими спалахами цих таємничих бакенів, які незрозуміло звідки взялися.

Раптом мій мозок пронизало усвідомлення чогось неймовірно жахливого, реально приголомшливого, що позбавило мене останніх залишків самоконтролю і змусило прожогом, забувши про якесь маскування, кинутися навтьоки в південному напрямку, повз зяючі чорні прорізи дверей і вікон, що по-риб'ячому витріщалися на мене, будинків, які обліпили цю пустельну, жахливу вулицю. Річ у тім, що на якусь мить мій погляд зупинився на залитих місячним сяйвом водах, які заповнювали простір між рифом і берегом, і я з жахом виявив, що їхня поверхня була аж ніяк не пустельною.

Ні, зараз вони були заповнені цілими ордами якихось ледь помітних істот, які явно пливли в напрямку міста! Навіть із тієї значної відстані, що відділяла мене від них, і з урахуванням скороминушності цього погляду, я міг із упевненістю сказати, що хитливі голови і руки, що махали, належали аж ніяк не людям, абсолютно химерні на вигляд, хоча сформулювати або бодай якось осмислити про себе, в чому саме ця ненормальність проявлялася – я б не наважився.

Мій відчайдушний біг став сповільнюватися ще до того, як я досяг кінця кварталу, позаяк ліворуч від себе я став розрізняти щось схоже на гамір або вигуки організованого натопту переслідувачів. Це було тупотіння ніг, гортанні звуки та торохтіння двигуна, що долинали звідкілясь із боку Федерал-стрит. За лічені секунди мої плани зазнали докорінних змін – оскільки шосе на південь від мене виявилось заблокованим, мені довелося вибрати якийсь інший спосіб утекти з Інсмута. Я прошмигнув у порожню пройму дверей, потай радіючи з того, що зміг подолати яскраво освітлену місячним сяйвом ділянку шляху ще до того, як переслідувачі вийшли на паралельну вулицю.

Те, що я усвідомив за кілька хвилин по тому, трохи остудило мій запал. Я якось несподівано збагнув: якщо переслідувачі рухалися сусідньою вулицею, то вони, найімовірніше, не йшли моїми гарячими слідами, тобто не гналися безпосередньо за мною, а просто відсікали можливі шляхи втечі з міста. І з цього напрошувався цілком логічний висновок: всі дороги, що ведуть з Інсмута, незабаром також будуть заблоковані, оскільки ніхто не міг із упевненістю сказати, яким саме шляхом я маю намір скористатися. Якщо все справді відбувалося так, мені слід залишати місто аж ніяк не дорогами, а навпаки, тримаючись якомога далі від них! Але чи можливо це, якщо мати на увазі, що місцина в усій окрузі поцяткована незліченними заболоченими ділянками і дрібними струмками? На якусь мить мій розум почав давати збої – як від пронизливого усвідомлення власної безпорадності, так і від запаху риби, що помітно посилювся.

Саме тоді я й згадав про давно покинуту залізничну гілку, яка вела на Ровлі, чия надійно укладена смуга, що лежала на товстому шарі гальки, поросла травою та бур'яном, і, як і раніше, тяглася в північно-західному напрямку від покинутої станції неподалік від річки. У мене ще залишався шанс на те, що уся ця братія просто забуде про неї, оскільки вкрита заростями вересу пустельна смуга була важко-прохідною і наврядчи була саме тим шляхом, який обрав би для себе зневірений утікач. Я чітко бачив її з вікна готелю та достатньо добре пам'ятав шлях до станції. У своїй початковій частині вона доволі добре проглядалася з боку дороги на Ровлі і з найвищих точок у самому місті, але при крайній потребі нею можна було певну відстань і проповзти, залишившись непоміченим за заростями хирлявої рослинності. Як би там не було – іншого виходу мені не залишалося, і я мав випробувати свій шанс.

Залізши у глибоку пустельного притулку, я знову звірився з мапою бакалійника, підсвічуючи її промінчиком ліхтарика. Насамперед треба було якимось чином дістатися до самої залізничної гілки, й я відразу ж дотумкав, що найбезпечніше буде рушити в бік Бебсон-стрит,

потім повернути на захід, після чого по досить звивистій Бенк-стріт, яка тяглася вздовж гирла річки, пробратися до покинутої роздвоєної будівлі залізничної станції. Намір податися саме в бік Бебсон-стріт пояснювався моїм небажанням повторно виходити на ту відкриту ділянку шляху, яку я вже перетинав, а також починати просування в західному напрямку з такої широкої вулиці, як Сауз-стріт.

Опинившись знову назовні, я перейшов на протилежний бік, маючи намір якомога непомітніше просуватися вперед. З боку Федерал-стріт, як і раніше, долинав галас, і, обернувшись, я начебто помітив проблиск світла неподалік від того будинку, в якому мені вдалося сховатися після готелю. Прагнучи якнайшвидше залишити цю дільницю, я мерщій подався вздовж будинків, благаючи Всевишнього лише про те, щоб не потрапити на очі якомусь випадковому спостерігачеві. Неподалік від рогу на Бебсон-стріт я не без тривоги зауважив, що одна з будівель була все ще заселеною, що підтверджували фіранки на вікнах. Утім, усередині не світилося, тому мені вдалося промчати повз оселю без будь-яких пригод.

На Бебсон-стріт, яка перетиналася з Федерал-стріт і могла, таким чином, допомогти мені визначити місцезонашування моїх переслідувачів, я намагався триматися якомога ближче до розвалених, нерівних мурів будинків. Мені доводилося двічі завмирати у фрамугах дверей, щоразу, коли гамір за спиною несподівано посилювався. Порожній простір, що починався попереду, здавався широким, пустельним і залитим місячним сяйвом, але тепер мені, на щастя, вже не треба було його перетинати. Тепер я став смутно розрізняти відгомони ще чітхось приглушених звуків, а обережно визирнувши з-за рогу будинку, побачив криту машину, яка стрімко перетнула відкритий простір і поїхала в південному напрямку.

Поки я так стояв і спостерігав, ледь не задихаючись від смороду риби, що різко нахлинув на мене, огидність якого здалася мені особливо різкою після нетривалого проміжку перебування на свіжому повітрі, мені вдалося розгледіти гурт незграбних істот, що безглуздо волочили ноги, підстрибуючи та човгаючи, в тому ж напрямку, що і машина (я второпав, що це був гурт, якому, найімовірніше, доручили охороняти дорогу на Іпсвіч). Двійко з побачених мною постатей були одягнені в дуже простору одягу, причому голову однієї прикрашала висока, загострена догори тіара, яскраво виблискуючи в променях місячного сяйва. Хода цієї істоти була настільки дивною, що я мимоволі сіпнувся – мені здалося, що воно взагалі не стільки йшло, скільки пересувалося стрибками.

Коли останній із гурту зник, я продовжив своє просування. Прослизнувши за рік, я хутко перейшов на інший бік вулиці, оскільки не міг виключати, що якийсь учасник патрульної групи, що відстав, продовжує плентатися позаду. Як і раніше, я чув якісь квакаючі та стукітливі звуки, що долинали здалеку з боку міської площі, але все ж подолав початковий відрізок шляху без будь-яких неприємностей.

Найбільші побоювання у мене викликала майбутня перспектива чергового перетину широкої та залитої місячним сяйвом Сауз-стріт, тим більше, що з неї відкривався краєвид на море, тому тут мені довелося б пережити кілька дуже неприємних хвилин. Хто завгодно міг визирнути з вікна або ще звідкілясь, до того ж будь-який член патруля, що відстав і віддалявся по Еліот-стріт, також міг мене помітити. В останню мить я вирішив усе ж вгамувати свою спритність і перетнути відкрите місце човганням, як корінні мешканці Інсмута.

Коли перед моїми очима знову постала панорама моря, цього разу вже праворуч від мене, я хотів було змусити себе взагалі не дивитися туди й усе ж не зміг втриматися, хоча це і був швидкоплинний і загалом косий погляд, оскільки я, як і раніше, продовжував чалапати в напрямку рятівної тіні, що маячила попереду. Всупереч моїм невиразним очікуванням, я не помітив на морі особливо зловісних змін. Єдине, що могло привернути мою увагу, – це невелика шлюпка з веслами, яка прямувала в бік пустельних причалів, – в ній я розрізнув якийсь громіздкий, укритий брезентом предмет. Хоча відстань була чималою, й я не міг розгледіти подробиць, мені здалося, що на веслах сиділи якісь індивіди з особливо неприємною зовніш-

ністю. Я також устиг розрізнити постаті кількох плавців, тоді як на віддаленому чорному рифі мерехтіло якесь слабке, але цілком стійке сяйво, а не ті вогники, які мені довелося спостерігати раніше, причому барва у цієї блідої заграви була якоюсь незвичайною, хоча я і не зміг визначити, якою саме. Поверх похилих дахів далеко попереду і трохи правіше височів купол «Джілмен-гаузу», хоча цього разу він уже був охоплений майже суцільною пільмою. Сморід риби, який на кілька хвилин, здавалося, розсіявся від легкого подиху рятівного та милосердного вітерцю, знову задурманив мене.

Не встиг я ще до кінця пройти вулицю, як почув відлуння кроків чергового гурту, що наближався по Вашингтон-стріт із північного боку. Як тільки він досяг широкого відкритого простору, звідки я вперше помітив морські силуети, що настільки стривожили мене, стало ясно, що нас розділяє лише один квартал. І мимоволі жажнувся, побачивши демонічно аномальні обличчя цих істот і якусь собачу, явно нелюдську, згорблену ходу. Одне з них пересувалося просто по-мавпячому, час від часу торкаючись довгими руками землі, тоді як інше – в тому дивному вбранні та тіарі – взагалі не стільки йшло, скільки стрибало. Лише тоді я збагнув, що це був той самий гурт, який я бачив у дворіку «Джілмен-гаузу», і він, судячи з усього, переслідував мене найзапекліше. Коли кілька осіб поглянули в мій бік, я мало в штани не наклав від страху, проте все ж якимось змусив себе тягнутися вперед все тією ж нібито звичною мені ходою-човганням. І тепер я не міг сказати, помітили вони мене чи ні. Якщо так – отже, мій виверт спрацював, і вони нічого не запідозрили, оскільки пройшли колишнім курсом і перетнули відкритий простір, весь час продовжуючи квакати, булькати гидотно-гортанними звуками, в яких я не міг розібрати жодного людського слова. Знову опинившись у тіні, я підтюпцем промайнув кілька похилих, розвалених будинків, намагаючись якомога швидше розчинитися в нічній темряві, що оточувала мене. Перейшовши на протилежний бік вулиці, я на найближчому розі звернув на Бейтс-стріт і почвалав далі, як і раніше тримаючись ближче до будинків. Мені знову зустрілися дві споруди, в яких можна було розрізнити ознаки життя, а на горішньому поверсі я навіть помітив проблиски слабого світла. Проте і цього разу все минулося без якихось ускладнень. Звернувши на Адамс-стріт, я відчув себе в більшій безпеці, але пережив справжній шок, коли з найближчого дверного отвору мало не перед моїм носом на вулицю вислизнув якийсь чоловік. Він, правда, виявився п'яний до знемоги, тому я без особливих зусиль досяг приміщень складів на Бенк-стріт.

Жодної живої душі не можна було помітити на цій мертвій вулиці, що тяглася вздовж гирла річки, а шум падаючої води повністю заглушав мої кроки. До залізничної станції шлях був неблизький, і цегляні гори приміщень складів чомусь здавалися мені зараз навіть небезпечнішими за фасади житлових будинків. Нарешті я побачив давню склепінчасту будову станції (точніше, те, що від неї залишилося) і попрямував безпосередньо до шляхів, які починалися біля її далекого кінця.

Рейки ґрунтовно проіржавіли, проте справляли враження ще цілих, та майже половина шпал також перебувала у задовільному стані. Йти, а тим більше бігти по такому покриттю було вкрай важко, проте я старався з усіх сил і загалом розвинув чималу швидкість. Якийсь час шлях пролягав уздовж гирла річки, проте незабаром я досяг довгого критого моста, що проходив над запаморочливою прірвою. Залежно від теперішнього стану моста мені треба було визначити маршрут подальшого пересування. Якщо людина все ж у змозі пройти по ньому, я так і зроблю; якщо ж ні – доведеться знову блукати вулицями в пошуках найближчої і хоча б відносно безпечної переправи.

Гора схожого на комору моста примарно виблискувала в променях місячного сяйва, й я побачив, що принаймні протягом кількох найближчих метрів шпали були на місці. Вступивши на міст, я увімкнув ліхтарик, і мене ледь не збила з ніг згряя кажанів, що вилетіли невідомо звідки. Ближче до середини мосту між шпалами з'явився доволі широкий пролом, і я всерйоз стур-

бувався, що він стане непереборною завадою, однак усе ж зважився на відчайдушний стрибок і якимось чином здолав його.

Мені стало легше, коли я знову опинився під променями місячного сяйва, а склепіння моста залишилося позаду. Рейки перетинали Рівер-стрит на одному з нею рівні, однак відразу після цього відхилилися вбік, вступаючи в місцевість, яка все більше нагадувала сільську і де з кожним кроком все менше відчувався огидний, гнилий запах Інсмута. Тут мені вже довелося вступити у двобій із заростями кволіх, але дуже колючих чагарників і повзучого вересу, який ґрунтовно пошарпав мій одяг, однак я й не думав нарікати, оскільки в разі несподіваної небезпеки вони б допомогли мені схватися від можливих переслідувачів. При цьому я ні на мить не забував, що значна частина маршруту мого пересування могла бути видимою з дороги на Ровлі.

Зовсім несподівано почалася заболочена місцевість – тут проходила лише одна колія, що стелилася по невисокому, порослому травою насипу серед помітно поріділого чагарника. Потім трапився своєрідний острівець гористої ділянки – рейки тут проходили крізь прокопаний у пагорбі прохід, оточений з обох боків канавами, що також рясно поросли травою та чагарником. Таке природне укриття виявилось дуже доречним, оскільки саме в цьому місці дорога на Ровлі, якщо довіряти результатам моєї рекогносцировки з вікна готелю, проходила в небезпечній близькості від залізничного полотна. Відразу після закінчення тунелю в землі вона мала перетинати його і віддалятися на безпечнішу відстань. Наразі ж мені доводилося виявляти особливу пильність і радіти вже тому, що залізницю, схоже, поки що ніхто не патрулював.

Безпосередньо перед тим, як увійти до цього отвору, я кинув швидкий погляд назад, проте переслідування не виявив. З цієї відстані шпилі та дахи Інсмута, оточені жовтуватим чарівним місячним сяйвом, здавалися навіть мирними, і я мимоволі подумав про те, як же прекрасно вони виглядали до того, як над містом зависла ця страшна тінь невідомого прокляття. Вслід за цим, коли я перевів погляд від міста в глиб суходолу, мою увагу привернуло щось не таке заспокійливе і навіть лячне, причому настільки, що я мимоволі на мить застиг на місці.

Те, що я побачив (чи мені лише здалося?), було якимось хвилеподібним хитанням, яке спостерігалось далеко на півдні. Незабаром я втямив, що дорогою на Іпсвіч просувається величезна юрба невідомих мені істот. Відстань була занадто великою, тому деталей я не розрізняв, однак вигляд цієї маршової колони мені вкрай не сподобався. Надто вже дивно вона хилиталася та неприродно яскраво виблискувала в променях круглого місяця, що змістився до цього часу на захід. Незважаючи на те, що вітер дмухав зараз у протилежному напрямку, я начебто навіть розрізнув щось схоже на віддалений гамір, а якесь бісівське дряпання та мукання, що долинали до моїх вух, видавалося ще огиднішим та грізнішим, ніж усі ті звуки, які мені доводилося чути до цього.

У моєму мозку промайнула низка найменш приємних, більше того – відчайдушних здогадів. Я чомусь подумав про тих жаских інсмутських тварюк, які, як мені розповідали, безвилазно ховалися в гігантських смердючих «мурашниках», а тепер буквально заповнили все морське узбережжя. Пригадалися і ті невідомі мені плавці, яких я бачив далеко в морі. Більше того, якщо взяти до уваги чисельність усіх тих гуртів, які мені вже довелося спостерігати цієї ночі, а також тих загонів, які зараз, вочевидь, охороняли виходи з міста, масовість нового натопту переслідувачів здавалася на диво великою для майже безлюдного Інсмута.

Звідки ж могла взятися вся ця армада, що зараз постала перед моїми очима? Невже ті стародавні таємничі катакомби і справді заповнили орди представників небаченої та нікому не відомої форми життя? А може, якийсь загадковий корабель і справді висадив їхній десант на той бісовий риф? Але хто вони і чому опинилися тут? Адже якщо такий значний загін суне по дорозі до Іпсвіча, чи не могло статися так, що патрулі і на інших дорогах також істотно посилені?

Я вступив у порослий чагарником отвір у насипу і став повільно просуватися по ньому, коли вчергове відчув хвилю нудотного запаху риби, що з'явився невідь-звідки. Невже вітер

настільки стрімко змінив свій напрямок і став задувати з моря, перетинаючи усе місто? Швидше за все, так воно і було, оскільки я вже став розрізняти шокуюче гортанне бурмотіння, що чулося з того боку, звідки досі було анічичирк. Але тепер до них долучилися й інші звуки – щось на кшталт повсякчасного грюкання або стукання, що чомусь навіяло на мене образи чогось украй огидного та страшного. Я просто не знав, що й подумати про ту масу невідомих почвар, що хвилеподібно хилиталися та просувалися дорогою на Іпсвіч.

Раптом усі ці звуки та риб'ячий сморід якимось разом посилюлися, зміцніли, тож я на мить завмер на місці, дякуючи долі за те, що виявився на якийсь час прикритим краєм земляного отвору. Саме тут дорога на Ровлі проходила майже поруч зі старим залізничним полотном, що за кілька десятків метрів відхилялося та тяглося у протилежному напрямку. До того ж цією дорогою зараз щось рухалося, тому мені не залишалося нічого іншого, крім як упасти на землю і втиснутися в очікуванні тієї миті, коли ця дика процесія проміне мене і сховається в далечині. Дяка Богу, що ці виродки не взяли з собою собак, хоча навряд чи це принесло б їм користь із урахуванням того риб'ячого дурману, що забивав будь-які сторонні запахи, заповнюючи зараз усю атмосферу. Сховавшись за кущами, що рясно поросли в цій піщаній ярузі, я почувався у відносній безпеці, хоча і тямив, що загадкові створіння незабаром пройдуть не більш ніж за сто метрів попереду, і я зможу їх розгледіти, тоді як вони (якщо тільки доля не зіграє зі мною якогось злого жарту) мене не поміять.

І все ж мені раптом стало моторошно та лячно навіть просто звести на них погляд. Я побачив залитий місячним сяйвом відкритий простір, який їм доведеться перетнути, і чомусь у голові промайнула дивна, навіть безглузда думка: як же вони забруднять і загидять усю цю місцевість! Мабуть, із усіх інсмутських мешканців вони були найогиднішими – такими, за ким ніколи не захочеш підглядати бодай для того, щоб комусь розповісти про них.

Сморід ставав просто нестерпним, а звуки становили дивовижну суміш дикого крекоту, квакання, завивання та гавкоту, що злилися в єдину суцільну какофонію, як і раніше, вона не мала нічого спільного з людською мовою. Чи були це голоси моїх переслідувачів? А може, вони все ж десь знайшли й узяли з собою собак? Правда, за весь день мені жодного разу не зустрілася в місті жодна з традиційних домашніх тварин. Це їхнє плескання або стукання здавалося жахливим, і я не смів навіть очей підвести на тварюк, що породжували його, твердо вирішивши тримати очі щільно заплющеними аж до того, як вони не сховаються в західному напрямку.

Тепер юрба проходила майже навпроти того місця, де я сховався, – повітря було заповнене їхнім хрипким гавкотом, а земля, здавалося, тремтіла від безглузких, чужих усьому людському кроків. Я майже не дихав і зібрав усю свою волю воедино, аби, не дай Боже, не розклепити повіки.

Я і досі не в змозі точно визначити, чи події, які сталися після цього, були реальними чи всього лише жаскою галюцинацією. Нещодавні дії влади, вжиті після моїх відчайдушних закликів і клопотань, швидше за все підтверджують, що це все ж було жахливою правдою. Але я в ті хвилини міг і справді бачити галюцинації, породжені псевдогіпнотичним впливом атмосфери стародавнього, зачарованого, одурманеного міста. Такі міста зазвичай наділені дивною, невідомою нам силою, і містичний спадок божевільних легенд цілком здатен вплинути на психіку аж ніяк не однієї людини, що опинилася серед тих мертвих, просочених огидним смородом вулиць, нагромаджень прогнилих дахів і дзвіниць, що розсипаються.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.